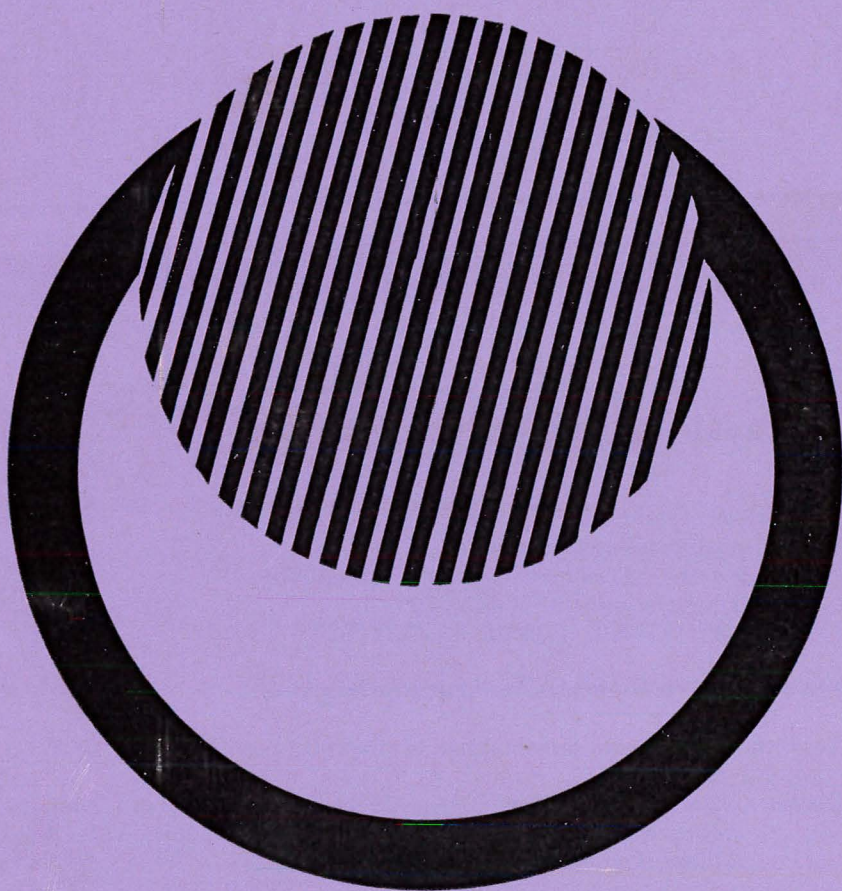

Katsaus

KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU

5.1977

• KULTTUURI • POLITIIKKA • TALOUS •

KATSAUS

Julkaisija: Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimittajat:

Raimo Ruottu (päätoimittaja), Käppöstie

03100 Nummela, puhelin 913-22 870

Osmo Jokinen (toimitussihteeri), Hakaniemenkatu 3 A 32,

00530 Helsinki 53, puhelin 713 212

Toimitusneuvosto: kannatusyhdistyksen johtokunta

Tilaushinnat 1977:

28 mk / vuosikerta

14 mk / puoli vuotta

Maksun voi suorittaa postisiirtotilille 71556-0.

Irtonumeroita à 5 mk myy Suomalainen kirjakauppa, Porthanin paperikauppa ja Kasvisravintola Helsingissä.

Osoitteen muutokset:

Marjaleena Ruottu, Käppöstie,

003100 Nummela, puhelin 913-22 870

Kuusi numeroa vuodessa

Viides vuosikerta

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Perustettu 1968

Osoite: Rudolf Steiner -koulu, Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30)

Sihteerit: Raimo Ruottu (pääsihteeri), puhelin 913-22 870

Martti Tuomola, puhelin 90-408 560

Merja-Riitta Ekholm, puhelin 90-69 22 302

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 15 mk/vuosi postisiirtotilille 168371-4.

Johtokunta: pj. Reijo Wilenius

jäsenet: Aulis Aarnio, Inkeri Airola, Liekki Lehtisalo, Pentti Malaska,
Seppo Matinvesi, Antti-Veikko Perheentupa (vpj), Ville Repo,
Martti Tuomola

Sihteeri: Merja-Riitta Ekholm, Haahkatie 10 A 5

00200 Helsinki 20, puhelin 90-69 22 302

ITSENÄISYYS JA IDENTITEETIN RAKENNUSPUUT

Lokakuun 9. päivän Helsingin Sanomissa kolme Suomen itsenäisyyden ajan vuosikymmenet kokenutta tarkasteli 60-vuotiaasta Suomea. Keskustelussa pohdiskeltiin tämän päivän suomalaisten identiteetti murrosta. Tasavallan presidentti *Urho Kekkonen* totesi: ”Aluksi sanoisin, että minä olen saanut kuvan, että tämän päivän suomalainen suuressa määrin on kadottanut identiteettinsä ja varsinkin nuorella suomalaisella sukupolvelle ei ole varmaa tietoa mistä hän löytää rakennuspuuta elämälleen.” Samoja äänenpainoja on kuultavissa muissakin puheenvuoroissa.

Keskityn puheenvuorossani vain yhteen kysymykseen: Onko näiden kuuden vuosikymmenen kriisien keskellä toteutuneella identiteetin etsinnällä syy-yhteyttä Tamminiemen keskustelijoiden tuntuun siitä, että tämän päivän suomalainen on kadottanut tai kadottamassa identiteettinsä?

Identiteetti ja ihmisen perusturvallisuus

Identiteetti-käsite muodostui julkisen keskustelun erääksi vallitsevaksi termiksi vasta tämän vuosisadan puolivälissä. *Erik Erikson*, freudilainen psykoanalyttikko, kehitti sodanjälkeisen pohjois-amerikkalaisen yhteiskunnan keskellä suorittamansa terapeutin työn ja tutkimuksen pohjalla teorian, jonka keskeisimmäksi käsitteeksi tuli identiteetti. Erikson väitti, että yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa on ratkaisevaa miten hänen identiteettikriisiksi luonnehtimansa kriisi pääsee toteutumaan. Identiteetti-käsitteen kulovalkean omainen leviäminen yleiseen tietoisuuteen on todennäköisesti merkinä länsimaaisessa tietoisuudessa viime vuosikymmeninä tapahtuneista murroksista, joiden keskellä identiteettikriisistä puhuminen tuntuu todellisuutta vastaavalta. Omassa identiteetin etsinnässäni on kristillisellä perinteellä ollut keskeinen merkitys. Itsenäisyytemme ajan kahdesta viimeisestä vuosikymmenestä olen suurimman osan elänyt Kanadassa, jonka identiteettikriisien keskellä olen pyrkinyt selvittämään itselleni mitä identiteetin löytämis-

tä tai kadottamista erittelevät tutkimukset merkitsevät laajemmissa, yleisinhimillisissä yhteyksissä.

Lähden olettamuksesta, että yksilön ja yhteisön olemuksessa vallitseviksi nousevat suhtautumis- ja ajattelutavat muotoutuvat sellaisiksi kuin ne ovat eräiden perustavien kokemusten ajossa. Identiteetin rakentuminen tai hajautuminen on Eriksonin mukaan ratkaisevimmin riippuvainen siitä synnykö ihmisen kokemuksessa vastaanottomaailmastaan perustuottamus, vai ei. Jos ihmiselimistö kokee vastaanottonsa sellaiseksi että perusturvaa ei löydy, sen kasvu kohti inhimillisyyttä on radikaalisti, juuriaan myöten uhanalainen. Siitä, miten perheet ja kansakunnat hoitavat lapsensa ja miten yksilöt kohtelevat lasta, riippuu kaikkein ratkaisevimmin minkälaiseksi identiteettien rakentuminen muodostuu. Tämä on noussut uudella voimalla tajuntaani kun olen nyt Suomessa ollessani löytänyt isäni julkaisemattomat muistelmat, joissa kuvataan itsenäisyytemme kahden ensi vuosikymmenen ponnisteluja äitiyshuollon ja lastensuojelun kehittämiseksi. Eivätköhän sellaiset tämän alan uranuurtajat kuin esimerkiksi imettämisen puolesta kamppaillut arkkiaatri Ylppö ole suomalaisten äitien rinnalla tehnyt suomalaisen identiteetin rakentamisessa keskeisintä työtä.

Tietenkin on myös ratkaisevaa, miten yhteisö hoitaa esim. asuntopolitiikkaansa, minkälaisen tilan se keskuudessaan avaa erityisesti nuorille perheille, joissa yhteisö ottaa vastaan uudet tulokkaat. Tärkeä on myös kysymys siitä — kuten tri Ritva Auvinen suomalaisesta sosiaalipolitiikasta radiossa puhuessaan sanoi — miten lasten ääni pääsee äänestysjärjestelmämme välityksellä kuuluviin. Identiteetin muodostukseen tästä näkökulmasta vaikuttaa niinkään esim. se, missä hengessä lapset kasetaan tai muunlaisin symbolein vastaanotetaan ja elämän matkalle lähetetään: tapahtuuko tämä vastaanotto maailmassa, jossa lapsi voi kasvaa perusturvan ja luottamuksen hengessä — vai pyritäänkö näin jonkin yhteisön tai joidenkin vanhempien identiteetin levittämiseen lapsen ylle.

Identiteetti ja ideologia

Identiteetin kasvun ja tyrehtymisen voimakentän luonnetta voisi ehkä parhaiten havainnollistaa viittaamalla tutkimuksiin eräiden länsimaisten instituutioiden pyrkimyksistä muovata ihmisten identiteettiä tietyn ideologian mukaiseksi. Viime vuosisadan puolivälistä on erityisesti nopeasti teollistuvissa länsimaissa yhteisöissä käyty lääketieteen ja psykologian nimissä määrätietoista kampanjaa imettämistä vastaan. Imettämisen väitetiin kehittävän ja ylläpitävän ihmisen kasvulle haitallisia, sairaalloisella tavalla riippuvaisia asenteita. Ammoisista ajoista ihmisukupolvien välillä vallinnutta rytmiä käytiin määrätietoisesti muuttamaan teollistuvan yhteisön päämääriä ja identiteettejä paremmin vastaavaksi. Sekä synnyttävä että syntyvä sukupolvi oli muovattava tehokkaaksi teknologisen kulttuurin rakentajaksi.

Näiden pyrkimysten merkeissä amerikkalainen psykologi *Harlow* suoritti muutaman tuhannen apinan yhteisössä kuuluisat kokeensa, joissa vastasyntyneet apinat vieroitettiin välittömästi äideistään. Apinapienokaiset saivat lämpönsä ja ruokansa keinotekoisesti täytettyjen, apinan kaltaisiksi muovattujen olioiden välityksellä. Tämä kokeilu ei kuitenkaan tuottanut toivottuja tuloksia. Valtaosa näin kasvatetuista apinoista tuli sukupuolisesti kykenemättömiksi, luonnollisia äitejään ja kasvumaailmaansa kohtaan väkivaltaisiksi, oman identiteettinsä menettäneiksi olennoiksi.

Erityisesti vastasyntyneiden ihmislasten sairaalassa saamien kokemusten luonnetta tutkinut psykologi *Spitz* toteaa laajojen tutkimustensa valossa, että lapsen sekä fyysinen että henkinen kehitys vaurioituu syvästi — vaikka hän saisi korkeimman tason lääketieteellisen hoidon — ellei hän kohtaa inhimillistä perusturvaa, hänelle hymyileviä kasvoja ja häntä hyväileviä käsiä. *Spitz* sanoo tulleensa vakuuttuneeksi siitä, että amerikkalaisissa yhteisöissä esiintyneiden sukupolvien välisten väkivaltaisuuksien hälyyttäväksi painuneen lasten pahoinpitelyn ja nuorison usein suhteettomaksi muodostuneen aggressiivisuuden eräänä perimmäisenä syynä on yhteisön osittain menestyksellisesti toteuttama pyrkimys katkaista imettämisen symbolisoima rytmi sukupolvien väliltä. Väkivaltaa kylvetään siellä missä tehdään väkivaltaa ihmislapsen

perusoikeuksille, missä ihmiselle ei raivata tilaa rakentaa identiteettiään luottamuksen ja tasavertaisuuden hengessä, omista erehdyksistään ja saavutuksistaan oppien.

Vaikkakin yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteettimuodostuksen suhde on varsin monitahoinen ongelma, voidaan kai kuitenkin edellä esitetyn pohjalla sanoa, että ne ovat elimellisessä vuorovaikutuksessa. Siitä minkälaisen tilan yhteisö antaa siinä kasvavien inhimillisille perusoikeuksille riippuu ratkaisevasti minkälaiseksi identiteettien rakentuminen muodostuu. Ja tämä tila taas avartuu tai kapenee sen mukaan miten rohkeita tai pelokkaita yhteisön jäsenet ovat perusvastuunsa ja perusoikeuksiensa toteuttamisessa. Vain ihmisoikeuksille tilaa raivaava yhteisö voi kasvaa yhteyksiä luovaan ja rakentavaan identiteettiin ja se voi sen tehdä vain sellaisen jäsentensä identiteetin etsinnän varassa, jotka tuntevat vastuunsa ihmisen perusoikeuksien luovuttamattomuudesta. Tässä suhteessa oli rohkaisevaa, että Nobelin rauhanpalkinto äskettäin jaettiin ihmisoikeuksien puolesta hiljaisesti mutta määrätietoisesti työtä tehneelle Amnesty International järjestölle ja kahdelle irlantilaiselle naiselle, joiden omattunnot erityisesti lasten kokema väkivalta sai toimimaan rohkeasti sovinnon rakentamiseksi.

Elämän perustilanne

Mitkä ovat nämä ihmislapsen perusoikeudet? Em. tutkimusten valossa voisi niistä ehkä perustavimmaksi sanoa ihmisen oikeutta rakentaa identiteettinsä sellaisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, missä ihmistä kunnioitetaan muiden kanssa tasavertaisena elämään osallistujana. Meidän kristillisen perinteemme keskellä elämän perustuslaki on ilmaistu sanoilla: Rakasta Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistäsi niinkuin itseäsi. Tähän sisältyy se usko, minkä *Luther* ilmaisee tämän perustuslain tulkinnassaan sanomalla: Minä uskon, että Jumala on minut ja kaikki olennot luonut. Ihmiset eivät ole vain joidenkin yhteisöjen ja vanhempien tuotteita, joiden identiteetit voisivat määrätä ihmisen oman identiteetin. Ihmiset ovat olemuksensa syvimällä tasolla luoja luomia, elämän lapsia, Jumalan lapsia. Ihminen on saanut luojalta luottamustehtävän olla osallistujana ihmisen ja ihmiskunnan identiteetin rakentamisessa.

Tämän elämän perustilanteen kohtaamisesta on kysymys siinä mitä kutsumme uskonnoksi. Sellaiset sanat kuin Jumala, pyhä, usko, rakkaus viittaavat tähän elämän peruspohjaan ja sen kokemiseen. Yksilön ja yhteisön identiteetin rakentumiselle on tärkeää, miten tätä ihmisen kasvun ilmapiriä vaalitaan. Tässä mielessä on erityisen keskeistä minkälaisen vastaanottomaailman yhteisö lapsilleen muodostaa: kohtaavatko lapset yhteisön, jossa kuunnellaan elämän sanaa ja luotetaan siihen sisältyvään lupaukseen, ja jossa ihmiset tulevat kuulluiksi ja kuulevat toinen toistensa äänen — vai yhteisön jossa luottamus elämän perustaan ja toinen toisiinsa on murtumassa.

Yhteisössä, missä perusturvan ja luottamuksen kokeminen on jäänyt ohueksi, identiteetin rakentaminen käy ylen vaikeaksi. Kun perusturva puuttuu tulee turvallisuuden eikä identiteetin etsimisestä keskeisin tavoite. Eräät *Samuli Parosen* itsenäisyytemme vuosikymmenien kriisien ajossa kirkastuneet mietteet ilmaisevat tähän voimallisesti: ”Karja syntyy paimentaen” — ”Mitä tehokkaampia turvallisuusjärjestelmät sitä turvattomampia ihmisiä”. Kun luottamus oman olemuksen erityislaatuun murenee, tulee tilalle pakonomainen pyrkimys samastaa itsensä jonkin turvallisuutta suuriäänisesti lupaavan identiteetin kanssa. Toinen mahdollisuus on tuollaisessa tilanteessa etsiä omaleimaisuutta kieltämällä sitä uhkaavat identiteetit. ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia.” Tällöin tulee identiteetistä lähinnä linnake, jossa ollaan puolustusasemissa muiden identiteetteihin nähden; ei ainoastaan pelätä vieraan apuun turvautumista, vaan yleensä yhteyksiä vieraaseen.

Perusturvan ja luottamuksen murtumisesta on oireena myös se, että uskallus tehdä, minkä sisimmässään tuntee oikeaksi, alkaa sammua, ja identiteettiä ei enää etsitä oikein tekemisestä vaan oikeassa olemisesta. Ihmiset jakautuvat silloin oikeassa ja väärässä oleviin, uskovaisiin ja ei-uskovaisiin, kristittyihin ja pakanoihin, oikea ja vääräoppisiin puolueisiin, joiden identiteetit ennaltamääräivät miten ihmiset käsittävät itsensä ja toinen toistensa puheen. Paronen on jälleen tässä kohden herkästi kokenut suomalaisen identiteetin etsinnän syövereitä: ”Oikeat opit eivät edusta tietoa vaan valtaa” — ”Tosikko

ei siedä totuutta” — ”On oikeampikin tie kuin pyrkiä olemaan oikeassa” — ”Oikea oppi on kuin hyvä saapas johon ei kuitenkaan mahdu kuin yksi jalka”.

Syvin perusluottamuksen särkymisen identiteetin hahmottumiselle tuottama vaurio lieenee kuitenkin siinä, että ihminen menettää itseluottamuksensa mukana luottamuksen kanssaihmiisiinsä ja ympäristöönsä. Hän jää tällöin tavoittelemaan omaleimaisuuttaan epäluottamuksen ja pelokkuuden hengen luomassa eristyneisyydessä. Paronen on varmaan kokenut jotain tästä sanoessaan: ”Niin kuin ihminen, niin saa sana sisällyksensä toisista, suhteistaan niihin.” — ”Merkitykset elävät asioiden suhteissa”. — Identiteettiään ei yksilö eikä yhteisö voi löytää omaan napaansa tuijottamalla eikä myöskään vain omaa menneisyyttään selvittelemällä.

Suomalaisten identiteetti ja talvisota

Identiteetin kasvuvoimana on perusturvan kokeminen ja se rakentuu tai hajautuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Me katselemme maisemia ja ne antavat kasvonsa loistaa meille. Me tutkimme historiaa ja historiaa tutkii meitä. Me erittelemme elämän todellisuutta ja puhumme siitä, ja se erittelee meitä ja puhuu meille. Me arvioimme menneiden sukupolvien töitä ja ne arvioivat meitä. Suomalaisen identiteetin etsinnän kysymyksiä eritellessä on varmaan pidettävä mielessä, että pienen kansan ja sen jäsenten kokemukset perusturvasta ja ympäristöön luottamisesta jäävät olosuhteiden pakosta jollakin tasolla heiveröisiksi. Suomen kansan identiteetin rakentumista on leimannut perusturvan kokemisen hataruus. Varmaan kuitenkin historialliseen kokemukseemme vuorovaikutuksessa läntisten ja itäisten, pohjoisten ja eteläisten naapuriemme kanssa on sisältynyt myös runsaasti itsetuntoamme elvyttävää ja luottamusta heittävä. Vaikeata on muuten ymmärtää miten itsenäisyyttä kohti kasvaminen ja sen valtiollinen toteutuminen olisi voinut käydä mahdolliseksi. Perusturvan kokemisen ohuus on kuitenkin jatkuvasti sävyttänyt itsenäisyytemme vuosikymmenien kriisien kokemista. Kun Tamminiemen keskustelijat puhuivat havainnoistaan tämän hetken suomalaisten identiteetin kadottamisesta ja sen taustasta jättivät he huomiota vaille erään

itsenäisyytemme kuuden vuosikymmenen ratkaisevimmista vaiheista, talvisodan. Sen valossa mitä olen identiteetin etsinnän voimakentän luonteesta esittänyt, talvisodan kriisin kokemisella ja sen luonteen ymmärtämisellä on suomalaisen identiteetin rakentumiselle keskeisen tärkeä merkitys. Kun ajattelen miten sen sisältäpäin koin itsessäni ja ympäristössäni, nousee se vieläkin tajuntaani jollain lailla vapisuttavan pyhänä kokemuksena. Niinkuin perusoikeuksiaan puolustava ja oman kasvumaaperänsä pohjalle identiteettiään rakentava ihminen mieluummin vaikka menettää fyysisen olemuksensa kuin identiteettinsä — sen maailman missä hän on tullut kuulluksi ja missä hän on voinut toteuttaa itseään tasavertaisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa — niin suomalaiset kokiessaan lukemattomien sukupolvien ponnistelujen tuloksena rakentuneen perusturvansa uhatuksi pitivät oman orastavan identiteettinsä suojelemista tärkeämpänä kuin fyysisen olemassaolonsa säilyttämistä. Itsensä ilmaisemisen ja kuulluksi tulemisen tarve, oman identiteetin etsiminen, osoittautui itse säilytysvaistoa vahvemmaksi: Mitä se hyödyttää ihmistä vaikka hän voittaisi omaksensa koko maailman, mutta saisi vahingon sielullensa.

Identiteetin hämärtyminen

Jos tämä suomalaisen identiteetin etsinnän eräs tähtihetki, jonka talvisodassa koimme, jätetään syrjään suomalaisen identiteetin ra-

kennuspuita koottaessa, ei voida välttää identiteetin hämärtymiseltä. Jos tätä suomalaiseksi kasvamisen perusturvan puolustamista tarkastellaan lähinnä vain lyhytnäköisen ulkopoliitiikan seurauksena tai vain onnettomien olosuhteiden aiheuttamana kohtalona, katkeaa sen kokeneissa ja heidän jälkeläisissään ja ympäristössään eräs tärkeä yhdistävä säie edellisten sukupolvien itsenäisyyden etsintään. On mahdollista, että eräällä tasolla emme olleet oikeassa ja kuitenkin teimme oikein: Ilman perusturvan ja luottamuksen suojelemista ei pääse syntymään luottamuksellisia suhteita ympäristöön.

Identiteetin rakentumisessa on ensisijaisesti kysymys jäsentymisestä ympäristöön luottamuksen hengessä. Jos identiteettiä joudutaan rakentamaan pelon hengessä, se ohenee. Hedelmällinen identiteetti löytyy vain osallistumisessa muiden kanssa identiteetin etsintään. Identiteettiä ei voi rakentaa pelokkaana sivustakatsojana tai jälkiviisaana elämän tarkkailijana. On sattuvasti sanottu, että shakkipelin tarkkailija voi kalkuloida pelin erilaisia vaihtoehtoja, mutta vain pelaaja vaikuttaa pelin kulkuun. Identiteetin etsinnän kohdalla tämä merkitsee sitä, että sen voi vain löytää kokeillen, elämän eri mahdollisuuksien välillä valiten, omista erehdyksistä ja oikeaan osumisista oppien. Siirtojen suorittamista ja niihin sisältyviä riskejä ei voida välttää. *Errare humanum est* — ihmiseksi voi kasvaa vain erehdyksien kautta. Itsenäiseksi ei voi kasvaa muuten kuin epäitsenäisyydestä vapautumalla. □

Pentti Malaska

MAHDOLLISUUKSIA

1. On olemassa mahdollisuus, että on olemassa maailma, joka voidaan kokea, ja että on olemassa käsitteitä, jotka voidaan liittää kokemiseen. Kokijat, kokeminen, liittäminen ja käsitteet ovat maailmaa. Kokijoitten maailmat ovat maailmojen kaikkeus eli maailmankaikkeus.
- 1.1. Maailmankaikkeus on suljettu kokemuksen ja liittämisen suhteen, mahdoton koettavaksi (maailmankaikkeus ei ole maailma) ja käsitättämätön (ei ole käsitettä, joka voitaisiin liittää siihen).

- 1.2. Kokeminen, johon on liitetty käsitteitä, on käsitteistettyä maailmaa eli todellisuutta. Maailma ei edellytä todellisuutta.
- 1.3. Kokija luo maailmansa todellisuuden. Luominen on kokemista ja liittämistä.
- 1.4. Todellisuudet ovat erilaisia. Ne eivät ole palautettavissa toisikseen.
- 1.5. Todellisuus on avoin, emme voi kokea todellisuudella olevan rajoja, emmekä tehdä lopullista eroa kokemisen ja luomisen välillä.
- 1.6. Todellisuus on maailmaa.
2. Mutta mahdollisuus on olemassa vain vastakohtansa kautta — on epäiltävä jokaisen mahdollisen todellisuutta.

SUOMALAISUUDEN MYYTIT

Kriittisen Korkeakoulun syksyn 1977 yleisötilaisuuksien pääsarja "Kansakunnan perintö ja tulevaisuus" alkoi 28.9. tilaisuudella, jonka otsakkeena oli "Suomalaisuuden myytit ja niiden sisältö". Siihen sisältyi neljä alustuspuheenvuoroa: kirjailija Lassi Nummi: "Isänmaallisuudesta", prof. Matti Kurjensaari: "Vapaussota-myytti". vt.prof. Heikki Ylikangas: "Väkivaltamyytit" sekä prof. Matti Kuusen kommentti.

Oheisena Kurjensaaren ja Ylikankaan alustukset, joista edellinen on viimeistelty tilaisuuden jälkeen.

Matti Kurjensaari

Vapaussota-myytti silminnäkijän kokemana

Tuona syyskuun 28. päivän iltana Vanhan ylioppilastalon juhlasalissa oli esillä suomalaiset myytit. En ollut aikoihin käynyt noissa tuuissa tiloissa ja katselin kiinnostuneena paikkoja. Totisesti — myyttejä käsiteltiin myyttisessä maisemassa. Olisipa Vanhalla kerrottavaa — olisi totisesti. Vanhan salissa pidettiin promootiotantseja, vannottiin Suur-Suomivalat, teatteri toimi vuosikymmenet ja vaikuttava oli Lapualaisopperan ensi-ilta. Ja tuolla ylhäällä, eräässä sivuhuoneessa perustettiin syksyllä 1930 Kansanvaltainen Ylioppilasyhdistys. Lapuanliike oli käynnissä ja Ståhlberg kydytty.

Muistin Niskavuoren naisten kantaesityksen. Juhani Tervapää eli Hella Vuolijoki istui täsmälleen edessäni ja tarkkailin, miten hän kätkeytyi kun yleisö huusi tekijää esiin.

Puhuin vapaussota-myytistä perustana kymmenvuotiaan kokemukset Etelä-Suomen keskustassa. Olin silminnäkijä, korvin kuuli ja ja rohkenen viitata aforismini:

— Subjektiivisuus on ihmisen kallein anti objektiivisuudelle.

Paperille olin pannut vain viitteelliset merkinnät, joista useasta muistin varassa saattoi kehittää pitkänkin jutun. Hämeenlinna kuului punaiseen Suomeen koko sisällissodan ajan. Kasvoin kiinni punakaartiin. Valkoisten suorittama Tampereen valtaus merkitsi järkytystä ja olin mukana myymässä kaduilla

punaisen hallituksen, Kansanvaltuuskunnan lehteä Tiedonantajaa. Valkoisia asuin kaupungin sisälläkin; muuan herra kehoitti:

— Huuda että Tiedonantaja tämänpäiväisen! Valehtelee enemmän kuin eilinen!

Ensimmäinen maailmansota ja Venäjän vallankumoukset muuttivat koko maailman ja Suomen. Meidän pikkupoikien ainoa menetelmä oli elää mukana. Parempia reportteja ei ole. Meillä ei ollut estävää poliittista kantaa mihinkään suuntaan.

Viitteelliset merkinnät jatkuvat. Seuraava tieto on jälkeenpäin saatua, mutta liitän sen tähän; tiedolla on nykyajan silmissä enemmän arvoa kuin silloin.

Kaupunkimme suojeluskunnalle saapui sähkö: — Räjähdyttäkää pohjoiseen johtava rautatiesilta! Allekirjoitus ja käskyn antaja: *Mannerheim*. Kuka oli tämä Mannerheim? Nimeä ei ollut kuullut kukaan. Kaikki tuntevat sen sillan, se on Aulangon kohdalla, mutta räjäyttämättä se jäi. Ei toteltu tuntemattomia.

Meidän pihan vaimot puhuivat:

— Valkoiset ovat tulossa pohjoisesta!

Mutta valkoiset viipyivät. Mitä varten ne ovat valkoisia? Vaimot vastasivat: — Kun nämä täällä ovat punaisia, niin ne ovat otaneet värin nekin, mutta erilaisen!

Yhden kerran me pojatkin väittelimme politiikasta porttikäytävässä Hallituskadulla.

Valkoiset pojat: — Ryssät tän alko!

Punaiset pojat: — Lahtarit tän alko!

Viimeksi Hämeenlinnassa käydessäni huomasin, että se porttikäytävä on yhä olemassa. Ei se ollut väittelyä, se oli kinaamista, jossa kumpikaan puoli ei kantaansa perustellut.

— Ryssät tän alko!

— Lahtarit tän alko!

Komeampaa oli ollut tyyli sähköissä, joita kaupunkimme kaduilla oli myyty maaliskuun puolivälissä 1917: keisari oli luopunut valtaistuimesta.

— Me Jumalan armosta Nikolai II, Venäjänmaan tsaari, Suomen suuriruhtinas ynnä muuta, ynnä muuta... Säästäkäämme rakasta poikamme Alekseita olemme luopuneet veljemme suuriruhtinas Mikaelin hyväksi...

Venäläiset sotilaat marssivat ja Marseljeesi soi. Torilla pidettiin yhtä mittaa kansalaiskokouksia. Eräänä päivänä pudotettiin keisarin ja keisarinnan nimikirjaimet Lääninhallituksen otsikosta ja ne romahtivat katuun. Muuan rouva puhui äidin kanssa kertoen mi-

tä juuri oli kuullut. Innostunut venäläinen nainen oli huonolla suomenkielellä toistanut:

— Suomi vapaa! Suomi vapaa!

Toisiaan seuraavin miellelyhtymin annoin kymmenvuotiaan silminnäkijän kuvaa vallankumouksen ja kansalaissodan tapahtumista. Huomaan että olen alleviivannut kaksi sanaa: *Punakaartin sankarihautajaiset*. Kulkue marssi Kaupunginpuistoon, ensimmäisenä ratsumies pistooli kädessä. Soittokunta soitti Punakaartin hautausmarssia, joka näitä aikoja kuvailevassa radio- ja tv-esityksessä olisi erinomainen äänitehoste. Haudalla ammuttiin kunnialaukauksia. Tasatahdissa tämä ei sujunut, yhteislauskaus saattoi päättyä myöhästyneiden kiväärien rätinään. Toisinaan makasi haudan pchjalla arkuissa sellaisiakin, jotka edellisellä kerralla olivat olleet mukana ampumassa kunnialaukauksia. Kerran aiheutti valkoisten lentokone pakokauhua.

Eräänä päivänä sanoi kansakoulutoverini Enka Aunio: — Me lähdetään Siperiaan!

Kauppatori täyttyi rattaista ja hevosista. Koko länsi-Suomi liikehti itään. Alkoi yleinen pako, joka päättyi Lahdessa.

Ei punasotilas pukeutumiseltaan juuri siviilimiehestä eronnut. Punainen nauha vasemmassa hihassa ja toisinaan kivääri olalla. Naiset erotti paremmin, he käyttivät miesten pitkiä housuja. Mutta kun Helsingin A-komppania saapui kaupunkiin ja marssi Raatihuoneenkadulla, vaikutus oli aivan toinen. A-komppania oli ryhdikäs, rytmikäs, täsmällinen, sotilaallinen.

Iltapäivällä huhtikuun 26:na 1918 marssivat saksalaiset sotilaat kaupunkiin. Sibeliuksen syntymäkodin kohdalla näin ensimmäiset, ratsumiehiä, jalkaväkeä, tykistöä. Itäiset kaupunginosat paloivat, teiden varsilla makasi ruumiita. Saksalaiset vaikuttivat ruskettuneilta. Tsaarin aikana olimme nähneet venäläisiä, ukrainalaisia, kasakoita, kirgiisejä, kalukkeja. Nyt taas uusi kansallisuus. Venäläiset olivat myyneet ryssänlimppuja. Saksalaisten kenttäkeittiöstä sai marmelaadia. Kaksi upseeria asettui meidänkin pihaan. Lähtivät mutta eivät koskaan palanneet. Kaatuivat Tuuloksen pitäjän Syrjääntaan taistelussa.

Maineikas Syrjääntaka, jossa punaiset voittivat saksalaiset.

— Noilla miehillä minä valloittaisin koko maailman! huudahti saksalainen upseeri ammatillisen innostuneena punaisten suorituksesta.

Me pojatkin ylpeilimme: suomalaiset olivat voittaneet saksalaiset, Verdunin ja länsirintaman sankarit!

Väinö Linna kuvaa romaanitrilogiansa ”Täällä Pohjantähden alla” toisessa osassa Syrjääntaan taistelua. Hän pani tärkeän henkilönsä Akseli Koskelan johtamaan läpimurtoa Lahden suuntaan. Kävimme yhdessä katsoimassa paikkoja. Meille näytettiin vieläkin luotien jälkiä vanhoissa seinissä.

Päävaikutelmaksi vuoden 1918 sisällissodasta jäivät vankileirit. Ihmiset kertoivat toisilleen, että Hämeenlinnan kasarmeilla oli yli 12.000 punaista vankia. Myöhempi tutkimus on vahvistanut tiedon. Suomen kasarmin pihalla näki kuka tahansa ohikulkija nuo luonnottomasti laihtuneet ja nälkään kuolevat.

He kuiskasivat viimeisillä voimillaan:

— Ei minun ole enää nälkä!

Heikkoina horjuvia vankeja kuljetettiin Yhteiskoululle, missä valtiorikosoikeus istui. Kansa kertoi, että rangaistukset olivat yksioikoisia, elinkautinen tai kuolemantuomio.

Kuolemantuomiot pantiin täytäntöön Ahveniston rotkoissa. Laukaussarjat kaikuivat kesäiltoina yli kaupungin. Sotilassoittokunta esitti Rantapuistossa valloittavaa torvimusiikkia. Kuuntelijat nauttivat ja naurahtivat:

— Taas annettiin leipäkortteja!

Opastimme Luopioisista kotoisin olevaa äitiä, joka vei pojalleen pakettia Poltinahon kasarmin portille. Osoite oli kuin runo ja painui mieleen: Valtiorikosvanki Kustaa Hanki.

Vasta jälkeenpäin olen tajunnut, että tuon kesän kokemuksia en koskaan unohtaisi. Ne ovat vaikuttaneet yleiseen ajattelutapaani koko elämän ajan. Kun sitten ensi kerran kuulin ilmaisun vapaussota, minusta tuntui, että ikäville asioille oli haluttu antaa kauniimpi nimi.

Hienosti kirjoitti Matti Kuusi syksyllä 1939 runossaan ”Nummilla hiljaisilla”:

Halki tulen ja myrskyn, missä suojaa ei näy,
punaisten hakkapeliittain raisu rynnäkkö käy.

Katso: nuijamiehet iskivät noin kenties, germaanisoturin sortaa Hämeen torpanmies.

Katso: myrskyten rientää ylitse verisen maan

jäyhät, ankarat jäämit voittoon ja kuolemaan.

— Niin on jos siltä näyttää, sanoo italia-

lainen kirjailija Luigi Pirandello. Yllä kuvattun kaltaiselta näytti vuosi 1918 Etelä-Suomen keskeisillä alueilla.

Yleiset asiat — *politikos* — alkoivat sukupolven kohdalla ylettömän varhain ja pahimassa muodossaan, kansalaisten keskeisenä aseellisenä välienselvittelynä. Ja kävi kuten aina käy — siihen sekaantui vieraitakin. □

Heikki Ylikangas

Väkivaltamyytit ja kansanluonne

Väkivalta on ilmiö, joka sekä synnyttää myyttejä että saa helposti myyttillisiä selityksiä. Molemmista näistä väkivaltamyytien tyypeistä on meikäläisessä perinteessä vahva näyttö. Toinen niistä selittää ja sisällöittää Pohjanmaan puukkojunkkariaikaa, toinen vastaa siihen, minkä vuoksi väkivaltarikollisuus on maassamme poikkeuksellisen suurta. Molemmat myytit elävät tänä päivänä eivätkä vain elä, vaan muodostavat suorastaan osan suomalaisuudesta, suomalaisten identiteetistä. Modernissa kielenkäytössä suomalaiset ovat 'härmäläisiä', reuhakasta ja väkivaltaista tappajakansaa.

Ryhtyessäni tutkimaan Pohjanmaan puukkojunkkarikautta törmäsin ensimmäiseksi elinvoimaiseen myyttiin. Seudun asukkaat vakuuttivat minulle, etteivät puukkujunkkarit olleet mitään tavanomaisia rikollisia, eivät oikeastaan rikollisia lainkaan. Jos he varastivat, he ottivat rikkailta ja antoivat köyhille; jos he tappelivat, se tapahtui itsepuolustukseksi tai kohdistui henkilöön, joka oli kohtalonsa kaikin puolin ansainnut. Vallankin puukkoväen kuulut päämiehet olivat häpeällisistä ja halventavista teoista vapaat. Heidän syykseen pannut verityöt oli tehnyt joku toinen tai kysymys oli pelkästä inhimillisestä erehdyksestä. Puukkojunkkareitten johtajat olivat itse asiassa hyviä miehiä, rehellisiä, rohkeita ja auttavaisia; tietynlaisia pohjalaisen vapaudenrakkauden ilmentymiä, sellaisia jotka kävivät taistelua tsaarin byrokraattista virkakuntaa vastaan. Vääryyttä ei heissä ollut, korkeintaan hurttia vallattomuutta, karskia miehekkyyttä ja hevosen leikkiä.

Näin minulle kerrottiin ja kerrotaan yhä, jos ryhtyy asiaa peräämään. Ongelmallista tässä ei ole vain myytin synty, vaan myös kysymys siitä, mikä pitää sitä edelleen yllä.

Tosiasiapohjaa myytin katteeksi on toivotonta etsiä. Todellisuudessa puukkojunkkarit täyttivät kaikki tavanomaisen rikollisen tunto-merkit ja yltyivät monesti ammattirikollisen tasolle saakka. Heidän väestöön kohdistamansa terrori oli yhtä ankaraa kuin se oli tehokasta. Myytti ei myöskään sikeä tietämättömyydestä. Perimätietoa häjykauden nurjasta puolesta on, mutta se painetaan villaisella ja selitetään parhain päin. Myös myytille epäedulliset tutkimustulokset melko yleisesti kiistetään. Ne leimataan mustamaalaukseksi ja niiden yleistysarvo kielletään. Myytistä siis pidetään kynsin hampain kiinni.

Puukkojunkkareitten kohdalla näyttäytyvä rikollisten ihannointi ei ole ilmiönä lainkaan uusi eikä edes erityisen harvinainen. Englantilainen Eric Hobsbawm on voinut todeta samanlaista esiintyvän Robin Hoodista Stenka Rasiniin ja heistä edelleen kautta koko 1800-luvun ympäri maailman. Kaikkialla on kuuluisista ja aikansa pelätyistä rosvopäälliköistä kerrottu kansan keskuudessa samanlaisia tarinoita kuin puukkojunkkareitten päämiehistä Pohjanmaalla. Heistä on tehty kansan etujen ja oikeuksien puolustajia virkamiehiä ja säätyläisiä vastaan, vääryyksien oikaisijoita ja niistä rankaisevia. Rosvojen ihannointi on siten Hobsbawmin mukaan ilmausta sosiaalisesta protestista, kumouksellisuuden ja kapinahengen paineesta.

On aivan ilmeistä, että Hobsbawmin kaava on sovittavissa 1800-luvun loppuvuosien Pohjanmaalle. Nuijasodasta lähtien ankaran herravihan hapattamat pohjalaiset kehittivät rikollisista terroristeistaan myyttillisen asean, jolla puolustivat omaansa ja jolla rusikoivat aikansa säätyläisväkeä. Ongelma ei ole kuitenkaan tällä ohitettu. Tämä selityserusta ei näet tee käsitettäväksi sitä, miksi kyseinen myytti elää yhä. Enää ei ole säätyyhteiskuntaa eikä näin ollen sitä kasvualustaa, joka pitäisi myyttiä yllä. Silti myytti siis elää ja vastustaa sitkeästi muun muassa tutkimustuloksia, jotka eivät sitä alkuunkaan tue.

Tällä kohden on syytä ottaa esille erään nimimerkin arvostelu, joka Pohjanmaalla hiljakkoin suunnattiin tutkimuksiani vastaan. Arvostelija ei kiistänyt tutkimuksiltani pätevyyttä, vaan kritikoி ankarasti sitä, että olen ylipäättään ryhtynyt särkemään puhuttua myyttiä ja vielä yrittänyt tehdä käsitystäni populääriässä muodossa tunnetuksi. Kirjoittaja korosti voimakkaasti, että puukkojunkkari-

myyttiin sisältyy paljon sellaista, mikä on myönteistä ja mistä on syytä edelleen pitää tiukasti kiinni. Toisekseen hän ilmaisi pelkonsa siitä, että myyttien murskaaminen tästä alusta laajenee ja ulottuu lopulta niihinkin myytteihin, jotka muodostavat pohjalaisuuden ytimen. Tällaisina hän mainitsi vapaudenrakkauden, jota hän piti tyypillisenä, pohjalaisille myötäsyttyisenä piirteenä.

Nähdäkseni siteeratusta arvostelusta on ammennettavissa selitys siihen, miksi puukkojunkkari-myyttiä edelleen vaalitaan ja pidetään yllä. Kysymys ei olekaan vain puukkojunkkareista, vaan kysymys on myyttien yhdelmästä, joka kokonaisuutena muodostaa eteläpohjalaisen arvojen järjestelmän, ns. eteläpohjalaisuuden. Tuo arvojen järjestelmä taas tukee ja ylläpitää tietynlaista yhteiskuntanäkemystä historiatulkintoineen kaikkineen, sellaista näkemystä, joka sulkee sisäänsä poliittiset mielipiteet ja niiden taustana olevat yhteiskunnalliset voimasuhteet. Yksi myytti on vain yksi tukeva rakennuskivi tässä kokonaisuudessa, mutta sen murskaaminen voi horjuttaa muita ja kaivaa siten perustaa koko rakennelmalta. Tästä syystä käsitelty puukkojunkkari-myytti on tarpeellinen yhä ja tästä syystä jo pelkkä rationaalisen analysoiva asennoituminen johonkin myyttiin sisältää uhkan, joka on syytä torjua. Myytti on otettava annettuna — muuten joutuu herkästi luetuiksi niihin, joiden päämääräksi nähdään kaiken kaataminen ja uuden tuottaminen tilalle.

Toinen väkivaltaan liittyvä myytti sisältää pyrkimyksen selittää väkivallan poikkeuksellinen yleisyys kansanluonteen avulla. Tämänlaatuinen selittämistapa on erinomaisen populaari Pohjanmaalla puukkojunkkarikauteen nähden, mutta sitä käytetään myös yleissuomalaisissa puitteissa tekemään ymmärrettäväksi sen, miksi väkivaltarikollisuus on Suomessa suurempaa kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Aivan viime aikoina olen havainnut saman selityksen ulottuneen myös suomalaisten itsemurhiin saakka. Kansanluonne oli yleinen selityspenuste 1930-luvulla ja sen sotien jälkeisen ajan uudelle tulemiselle antoivat pontta ruotsalaislehtien taannoiset otsikot, joissa seisoivat ”En finne igen”, ja 1960-luvulla laajentunut suomalaisten ulkomaanturismi, joka sai suomalaiset ristimään itsensä härmäläisiksi. Näin sai suomalaisuus taita suomalainen identiteetti lisäjuonteeseen, joka

sisälsi väkivaltaisen piirteen istuttamisen suomalaisten geeniperintöön. Peritty kansanluonne todettiin väkivaltaiseksi ja väkivaltaa produsoivaksi elementiksi.

Vaikka kansanluonteen selitysvimaa korostavan näkemyksen perustana on tietty luja tosiasiapohja — väkivaltarikollisuuden poikkeuksellinen yleisyys — on siinä sittenkin kysymys myytistä, joka ei kestä lähempää kriittistä tarkastelua. Ensinnäkin on huomattava, että kansanluonne kelpaa pääselitykseksi vain silloin, kun se kytketään biologisiin perintötekijöihin. Jos lähdetään muuttuvaisesta kansanluonteesta nostetaan heti pääselittäjäksi se, mikä tuota kansanluonnetta muuttaa, ja kansanluonne itse putoaa toissijaiseen asemaan.

Toisekseen, jotta kansanluonteeseen vetoava selitys pitäisi paikkansa, täytyisi rikollisuuden olla ajallisesti tasaista, siis yhtä tasaista ja muuttumatonta kuin on suomalaisten biologinen perimä. On todettava, että tämä edellytys ei täyty. Väkivaltarikollisuutemme on määrällisesti ja tasollisesti vaihdellut ja vaihdellut paljonkin aikojen kuluessa. Noiden vaihteluiden takana täytyy siten olla jokin muu tekijä kuin suhteellisen muuttumattomana pysyvä biologinen perimä. Toisaalta vetoaminen kansanluonteeseen on tällä kohdin pelkkää tautologiaa, jossa selitettävä ilmiö selitetään sillä itsellään. Kun ensin on havaittu, että väkivaltarikoksia tehdään Suomessa poikkeuksellisen runsaasti, päätellään tämän nojalla, että suomalaisen kansanluonteeseen sisältyy väkivaltainen piirre, joka pannaan puolestaan selittämään se, mistä lähdettiin, eli väkivaltarikollisuuden poikkeuksellinen yleisyys. Se on ns. kehäpäätelyä puhtaimillaan.

Kun kansanluonteen selitysarvoa vastaan on heittää näin vahvoja asiallisia ja loogisia syitä, herättää ihmetystä se, miksi siihen kuitenkin kaikenkin vedotaan. En näe muuta mahdollisuutta kuin tulkita tämä tietynlaiseksi — tietoiseksi tai tiedostamattomaksi — väestöliikkeeksi. Kun vedotaan kansanluonteeseen, ei tarvitse kysyä enempää. Minkäpä biologiselle perimälleen mahtaa. Näin jäävät ikävämät selitykset pois kuvasta, sellaiset syyt, joihin nähden meidän täytyisi ottaa vastuuta enemmän tai vähemmän. Pohjimmiltaan tässäkin ei siis ole kysymys tiedon puutteesta, vaan myytin tarpeesta. Kansanluonteen selitysarvoa korostava myytti tekee sen, minkä kaikki myytit: ylläpitää ja säilyttää. Tämähän on myytin perustehtävä aina. □

KASVUN PYSÄHTYMINEN JA BUDJETTIVASTUU

3. 10. 77 Kriittinen Korkeakoulu järjesti tilaisuuden teemasta "Kasvun pysähtyminen ja budjettivastuu", jossa tarkasteltiin sitä, miten julkinen talous sopeutuu ehkä pysyvästi muuttuneisiin taloudellisiin olosuhteisiin. Alustajina olivat valtiovarainministeriön valtiosihteeri Teemu Hiltunen, Taloudellisen suunnittelukeskuksen johtaja Eero Tuomainen sekä ylijohtaja K. J. Lång.

Keskustelun lähtökohdasta valtiosihteeri Hiltunen totesi 1970-luvun alun odotukset kuumeisen kasvun kauden jatkumisesta epärealistisen aurinkoisiksi. Tästä syystä "sopeutuminen on ollut joiltakin osin tavallistakin kipeämpää, varsinkin kun normaalia lohdutusta aikojen paranemisesta ei ole varmana näkyvissä lähitulevaisuudessakaan." Sen sijaan johtaja Tuomainen ei uskonut kasvun pysähtymiseen vaan tarkasteli teemaa näiltä osin lähinnä teoreettiselta kannalta. Oheisena tiivistelmät Hiltusen ja Tuomaisen alustuksista.

Teemu Hiltunen

Julkisen talouden budjettivastuu

Voimakkaasti yksinkertaistaen voidaan sanoa valtiovarainministeriön (vvm.) huolehtivan tulojen hankkimisesta valtiolle niihin menoihin, joita toimialaministeriöt valmistelmallaan lainsäädännöllä ja omilla päätöksillään saavat aikaan. Vvm joutuu kohtaamaan sen paineen, joka kotitalouksien ja yritysten puolelta kohdistuu kaiken vievää verottajaa kohtaan. Sen syyksi pannaan yleensä myös päätökset, jotka koskevat hintojen ja maksujen korottamista. Toimialaministeriöiden asiana on puolestaan kohdata se paine, joka tulee uusia ja parempia julkisia palveluksia, suurempia tulonsiirtoja ja pitkäaikaisempia ja halpakorkoisempia lainoja vaativien asiakaskuntien taholta. Toimialaministeriöt voivat usein kuitenkin siirtää painetta eteenpäin viitaten siihen, että budjettirahoitus kaikkiin hyviin tarkoituksiin on aivan liian riittämätön. Tällainen vastakkaisten paineiden me-

kanismi on välttämättä voitava hallita ja tasapainottaa.

Tasapainotuksen väline on ennen kaikkea valtion tulo- ja menoarvio, jossa asetetaan vastakkain toisaalta taloudelliset ja poliittiset mahdollisuudet irroittaa yhteiskunnan jäseniltä voimavaroja veroin ja maksuin ja toisaalta yhteiskunnan jäsenten julkisten palvelusten, tulonsiirtojen ja julkisen lainarahoituksen tarpeet. Poliittisella päätöksenteolla aikaansaataavaa tasapainotusta voidaan — tosin varsin ontuvasti — verrata hyödykemerkkinöihin, joilla esiintyy toimitusvaikeuksia ja myymättä jääviä tuotteita. Samoin voi budjettiprosessissa syntyä tasapainottomuuksia suunnitelmina ilmaistujen tarpeiden ja verostetta koskevien kannanottojen muodossa heijastuvien mahdollisuuksien välillä.

Tulo- ja menoarvioesityksen valmisteluprosessissa vastuu tarpeiden ja mahdollisuuksien yhteensovittamisen valmistelusta lankeaa paljon suuremmassa määrin vvm:n kuin muiden ministeriöiden osalle. Tehtävä on yleensäkin epäkiitollinen, mutta mahdollisuuksien kasvassa tarpeita hitaammin tai suorastaan supistuessa se on tavallistakin vaikeampaa. Tällöin hallitus, sen valtiovarainministeri ja hänen johtamansa ministeriö joutuvat kantamaan budjettivastuun erittäin ankarana.

Eri aikaiset suhdannevaihtelut

Valtiontaloudelliset mahdollisuudet ja menojen lisäysvaatimukset noudattavat jonkin verran eri aikaista suhdannekehitystä. Vero-kiertymät noudattavat jokseenkin tarkkaan "normaalia" kokonaistuotannon ja työllisyyden suhdannekehitystä. Sitä vastoin konkreettiset menosuunnitelmat seuraavat enemmän tai vähemmän viivästyneinä taloudellista suhdannevaihtelua. Aikaisempina vuosina investointisuunnitelmia näytti olevan erikoisen runsaasti tarjolla silloin, kun julkisen investointitoiminnan kasvua piti suhdannepoliittisista syistä hillitä ja erityisen niukasti silloin, kun niitä olisi tarvittu suhdannenousun elvyttämiseen. Siten poliittiset suhdannevaihtelut helposti vahvistavat taloudellisia vaihteluita, vaikka talouspolitiikalla pitäisi pyrkiä vaihteluita hillitsemään.

Tällä hetkellä vallitseva tarpeiden ja mah-

dollisuuksien välinen tasapainottomuus on varmasti osaksi suhdanneluontoista. Pääosalta on kuitenkin kysymys siitä, että sekä maailmantalous että oma kansantaloutemme näyttää siirtyneen 1960—70-lukujen vaihteen kumeisen kasvun vaiheesta lähes pysähdystilaan tai ainakin selvästi hitaamman kasvun kauteen. Kun 1970-luvun alussa eräillä ta-
hoilla viritettiin odotuksia ja tarpeita erittäin korkealle luomalla epärealistisen aurinkoisia kuvia kansantaloutemme kehitysmahdollisuuksista, on sopeutuminen joiltakin osin ollut tavallistakin kipeämpää, varsinkin kun normaalia lohdutusta aikojen paranemisesta ei ole varmana näkyvissä lähitulevaisuudessa-
kaan.

Tulo- ja menoarvioesityksen valmistelun painottumisesta vvm:öön seuraa välttämättä, että vvm joutuu usein tarpeettoman yksityiskohtaisesti puuttumaan valmistelun kohteena oleviin kysymyksiin. Näin käy varsinkin silloin, kun ohjeellisia menokehyksiä ei noudateta tai niissä pysymiseksi alimitoitetaan lakisääteisiä menoja ja käytetään näin luotua kuviteltua liikkumatilaa harkinnanvaraisten menojen lisäysehdoituksiin.

Budjettivastuun kehittämisen edellytyksiä

Kysymystä budjettivastuun jakautumisesta voidaan tarkastella useilla tasoilla. Kokonaistaloudellisella tasolla on ennen kaikkea ratkaistava koko kansantalouden tasapainoon liittyvät kysymykset investointien ja kulutuksen osuudesta, yksityisen ja julkisen kulutuksen osuudesta kansantalouden kokonaiskysynnässä sekä kysymys veroasteen hyväksyttävästä kehityksestä. Näihin valintoihin hallitus on parin viime vuoden aikana ottanut toistuvasti kantaa vvm:n valmistelutyön pohjalta. Vaikka kokonaistaloudellisista suuntaviivoista voidaan ja pitääkin keskustella, on niitä koskeva päätösvalta luonnostaan valtioneuvoston ja niiden valmistelutehtävä yleisen talouspolitiikan valmistelusta vastuussa olevan vvm:n.

Kysymystä julkisen sektorin kasvuvaran jakautumisesta toimintasektoreittain tai hallinnonaloittain ei toistaiseksi ole onnistuttu hallinnollisesti ratkaisemaan täysin tyydyttävästi. Vallitsevassa taloudellisessa tilanteessa jo tehtyjen päätösten mukainen menokehitys sitoo kokonaan tai ehkä ylikin julkisten kulutusten kasvuvaran. Julkisten investoin-

tien ja yksityiselle sektorille maksettavien tulonsiirtojen osalta kokonaistilanne on samantapainen. Lähivuosina olisikin julkisen sektorin kasvuvara jaettava eri toimintasektoreille pitkäjänteisemmin kuin nykyisin tapahtuu, esim. arvioimalla ensin jo tehtyjen sitovien päätösten vaikutukset. Jäljellä oleva kasvuvara voitaisiin kohdentaa jo olemassa olevan lainsäädännön edellyttämään kehittämistyöhön tai kokonaan uusiin hankkeisiin. Kohdentaminen voisi tapahtua hallitustasolla osana talouspoliittisten periaatepäätösten valmistelua ja liittyä valtion KTS- ja budjettiprosessiin — julkisen sektorin kehitykselle kokonaisuutena asetettavien rajoitusten puitteissa.

Julkisen sektorin kasvuvaran arviointi ja sen jakaminen edelleen tehtäväalueittain on ratkaistava hallitustasolla ja valmisteltava vvm:ssä. Sitä vastoin yksityiskohdissa budjettivastuun jakautumista valtiovarainministeriön ja muiden ministeriöiden välillä voidaan ja tulee arvioida uudelleen. Mutta se voi tapahtua vain asteittain sitä mukaa, kuin sille voidaan kehittää riittäviä hallinnollisia edellytyksiä. Kaikissa keskipitkän ajan suunnittelun ja budjetin valmistelun vaiheissa on kuitenkin pystyttävä hallituksen päättämissä makrotaloudellisissa puitteissa sekä valtion että kuntien menojen osalta. Tämän lisäksi on eduskunnalla säilytettävä riittävä eri tehtäväalueiden rakenteellisia kysymyksiä koskeva päätösvalta, joka lienee harkittava tapaus tapaukselta hallituksen ja eduskunnan ilmoittamien preferenssien pohjalta.

Tärkeä hallinnollinen edellytys ministeriöiden budjettivastuun lisäämiselle on valtion menojen volyymi- ja hintakehityksen valvonnan luotettavuuden lisääminen ja sen nopeuttaminen ministeriö- ja virastotasolla. Tämän ohella on ainakin toistaiseksi välttämättömyyksiä valvoa erittäin tiukasti valtion henkilökunnan lukumääräistä kehitystä. Ministeriöiden aktiivisuus hallinnonalojensa menojen ja henkilöstökehityksen valvonnassa ja nopeiden korjaustoimien valmistelussa tekisi mahdolliseksi melkoisen budjettivastuun siirtämisen pois vvm:iltä.

Painemekanismeja korjattava

Melkoisen ongelman julkisten menojen kasvun hillitsemisessä muodostaa kuntien valtionavustusjärjestelmään mutta myös muualle pesiytyneet painemekanismit. Niiden

purkaminen tai menovaikutusten lieventäminen helpottaisivat pyrkimyksiä sekä valmisteluvallan että jopa lopullisen päätösvallan siirtämiseksi aina kuntatasolle saakka. Painemekanismeja korjattaessa on kuitenkin varottava uusien painemekanismin luomista.

Viime vuosina on pyritty lisäämään ministeriöiden toimivaltaa ja vastuuta budjettiasioissa. Merkittävin piirre on ollut tulo- ja menoarvion sitovien menoerittelyjen lukumäärän vähentäminen momentteja ja lukuja yhdistämällä. Esim. ensi vuoden tulo- ja menoarvioesityksessä vähenee momenttien lukumäärä noin kolmellasadalla. Budjettijärjestelmän hallintoyksiköitä sitova erittelytarkkuus alkaa olla sama tai jopa vähäisempi kuin muissa Pohjoismaissa.

Keskeinen tekijä julkisen talouden budjettivastuun ja sen jakautumisen uudelleenarvioinnin kannalta on viime kädessä se, miten tähän vastuuseen asennoidutaan. Julkisen talouden ja koko kansantalouden ohjauksessa on vältettävä kontrolloimatonta riskien ottamista. Huomattava osa parin vuoden takaisesta vaihtotaseen vajauksesta ja osaksi sen seurausta olevasta nykyisestä laajasta työttömyydestä aiheutui ylikysynnästä, jonka yksityisen sektorin viivästyneen investointiboomin ohella saivat aikaan samaan aikaan ajoittuneet kuntien valtionosuus- ja -avustuslain voimaantulo, maatalouden tukipalkkioiden lisääminen, viennin kustannustakuumenojen paisuminen ja valtion menojen kasvuvauhdin säilyminen muutenkin nopeana. Tasapainon saavuttaminen tuolloin tehtyjen osaksi ehkä poliittisesti väistämättömien päätösten jälkeen näyttää vievän vuosikymmenen loppuun saakka. Nykyisen paljon rajoitetumman liikumatilan puitteissa riittävät hyvinkin pienet sysäykset valtiontalouden saattamiseen avoimeen kassakriisiin ja ehkä koko kansantaloudenkin vieläkin huonompaan tasapainoon kuin missä se on ennestään. Nykytilanteessa valtion menotalouden valvonnan hajauttamispyrkimysten täytyy ylittää melko korkeakin luottamuskyynnys. Tällaisille pyrkimyksille täytyy kuitenkin jatkuvasti luoda edellytyksiä valtiovarainministeriön ja muiden ministeriöiden yhteistoimin.

Eero Tuomainen

Kasvu, lama ja budjettivastuu

Käsittelen teemaani eräin varauksin. Epäilykseni liittyvät toisaalta kasvun pysähtymiseen ja toisaalta kysymykseen, tarjoaako budjettivastuu lähtökohtia mmihinkään hedelmälliseen keskusteluun. Oman käsitykseni mukaan kasvu ei ole pysähtynyt. Budjettivastuun sijaan on aina painamassa.

Jatkuvan kasvun edellytykset olemassa

Käsitystä, että kasvu olisi pysähtynyt, voidaan nähdäkseni kritisoida kolmelta taholta. Ensiksikin kasvun perusedellytyksenä oleva investointitoiminta ei Suomessa sen enempää kuin muuallakaan ole supistunut niin vähiin, että se peittäisi vain pääoman kulumisen. Riippuen pääomanmuodostuksen rakenteesta, vanhan rakennetun pääomakannan poistuman korvaamiseen ja sen tuotantokyvyn yllä pitoon joutudaan vuosittain käyttämään kansantalouden käytettävissä olevista tuloista 10—15 %. Nämä rajat ylittävä tulonkäyttö investointitoimintaan laajentaa tuotantomahdollisuuksia ja luo pohjaa kasvun jatkumiselle. Suomessa investointiaste oli takavuosina noin 30 % käytettävissä olevista tuloista ja tällä hetkellä noin 25 %. Tämä merkitsee sitä, että jatkuvan kasvun mahdollisuudet ovat rakennusten, koneiden, laitteiden, tiestön, tietoliikenneverkon yms. tuotantovälineiden osalta olemassa.

Toinen kotoisen kasvun edellytys on kasvu tärkeimmissä kauppakumppanimaissamme. Käsitys kasvun pysähtymisestä juontunee siitä, että oman kansantaloutemme kasvu on kolmatta vuotta pysähdyksissä, Ruotsille on käynyt samoin, eikä Englanti ole toistaiseksi päässyt entisistä vaikeuksistaan. Muualla maailmassa tilanne on muuttunut. Yhdysvalloissa on meneillään jo kolmas kasvun vuosi energiakriisin jälkeen. SEV-maissa kehitys etenee suurinpiirtein kansantalouksien kehittämistavoitteiden mukaisesti. Kysymys niin lännessä kuin idässäkin on pikemminkin siitä, muodostuuko lähivuosien kasvu kolmeksi vaiko viideksi prosentiksi.

Kolmantena tärkeänä materiaalisena kasvun perusedellytyksenä on raaka-aineiden ja energian riittävyys. Tuoreimmat arviot anta-

vat aiheen olettaa, että raaka-aineiden niukuus ei aiheuta kasvun pysähtymistä ainaakaan tämän vuosisadan aikana. Energian osalta tilanne on problemaattisempi. Pitkän ajan arvioiden mukaan öljyn käyttö saavuttaisi huippunsa vuonna 1990 ja kääntyisi sen jälkeen laskuun niin, että sen merkitys energiahuollossa olisi jo varsin vähäinen 2000-luvun alkupuoliskolla. Mikäli energiakriisejä öljynhintojen nousushokkien muodossa voidaan saada aikaan jo 1980-luvun alussa, saataneen myös energiaohjelmiin enemmän vauhtia kuin mitä toistaiseksi on tapahtunut. Ohjelmien vauhdittuminen epäilemättä johtaisi korvaavien energiamuotojen nykyistä nopeampaan käyttöönottoon.

Kun jatkossa käsittelen kysymystä kasvun pysähtymisestä, se tapahtuu enemmänkin teoreettisesta kuin välittömän soveltamistarpeen näkökulmasta. Ei kuitenkaan ole mahdotonta, etteikö talouspoliittinen valmistelu työ väärä premissejä, ristiriitaisia tavoitteenasetteluja ja jäykistäviä toimintamekanismeja luodessaan voisi saada Suomessa aikaan nollakasvua silloinkin, kun muualla mennään eteenpäin. Tähän en kuitenkaan pitkäaikaisena ilmiönä usko.

"Joka budjetin ylittää, sen piru nokkii"

Kysymys budjettivastuusta ei itselleni ole koskaan ollut ongelmallinen. Entinen esimieheni, joka oli oikeusoppinut, antoi asiassa varvin hyvän käytännön ohjeen: "Joka budjetin ylittää, sen piru nokkii." Mielestäni tämä on hyvä ohjenuora kaikille hallintoyksiköiden päälliköille.

Budjettivastuu tulee ongelmalliseksi vasta siinä tapauksessa, että ylimmät hallintoviranomaiset asennoituvat budjettirajoituksiin samalla lailla kuin hallintoalamaiset. Kuvitelkaamme, että budjettivastuu tasapainoisen budjetin tarkoittamassa mielessä niin valtiontaloudessa kuin kunnallistaloudessakin lyötäisiin ehdottomasti kiinni vuoden alussa, jolloin täsmällistä käsitystä käytettävissä olevien tulojen kertymästä ei ole. Kun menot olisivat sidotut mutta tulovirta heikkenisi, saatettaisiin sanokaamme joulukuun alussa todeta, että määrärahat ovat loppuneet poliisitoimesta, vankeinhoidosta, terveydenhuoltosektorilta ja opetuslaitoksista. Poliisit siirrettäisiin pakkolomalle, vangit vapautettaisiin, synnyttäjät pantaisiin toimittamaan askareitaan

saunaan ja koululaitos lakkautettaisiin kukaudeksi. Näinhän ei koskaan tapahdu.

Ylimpien hallintoviranomaisten rooliin kuuluu paitsi se, että budjetin toteutumista seurataan, myöskin se, että yhteiskunnalle välttämättömiä toimintoja pidetään yllä tilapäisistä rahoitusongelmista huolimatta. Suomen oloissa hallituksella ei ole välittömiä mahdollisuuksia juuri muuhun kuin maksujen vähäiseen lykkäämiseen. Lainanottoa varten hallitus tarvitsee aina eduskunnalta valtuudet rahamääräisesti täsmennettynä. Suomen Pankin setelipaino ei ole hallituksen käytössä.

Kehittyneissä yhteiskunnissa ylimmiltä hallintoelimiltä edellytetään usein muutakin tilausten rauhoitusongelmien hoitamista erityisjärjestelyin. Jos täystyöllisyystavoite on yhteiskunnan tavoitehierarkiassa riittävän korkealla sijalla, työttömyys voi määrätyissä olosuhteissa olla perusteena julkisen talouden voimakkaaseen ekspansioon.

Työajan lyhentäminen

Mikäli työttömyysluvut Suomessa jatkavat nousuaan ja muut keinot työllisyyden parantamiseksi on käytetty, joudutaan julkisen talouden mitoitukselta aikanaan tehtyjä päätöksiä välittämättä tarkistamaan. Jos yksityinen sektori ei kertakaikkiaan pysty lisäämään työvoiman kysyntää, on varsin mielekästä lisätä julkisen sektorin työvoimaa. Sektoriviranomaisten aikanaan laatimat ohjelmat osoittavat, että julkisesta sektorista löytyy varsin hyviä ja mielekkäitä tehtäviä monelle kymmenelle tuhannelle lisähengelle. On toki parempi työllistää ihmiset, kun pitää heidät työttöminä. Julkisen talouden budjettitasapainon kannalta tällä ei ole ratkaisevan suurta merkitystä, koska työttömätkin on pidettävä hengissä ja loppujen lopuksi lähinnä verovaroin.

Jos kasvu pysähtyisi pitempiaikaisesti eikä yhteiskuntapoliittisesti hyväksyttäisi noin 10 prosentin tietämillä olevaa työttömyysastetta, olisi edessä myös olemassa olevien töiden entistä tasaisempi jako ihmisten kesken. Tämä ajatus ei suinkaan ole uusi, vaan se oli esillä jo 1930-luvun pulavuosina. Tällöin säädettiin monissa maissa lakeja, joilla työaikaa huomattavasti lyhennettiin.

Joissakin tapauksissa työajan lyhennyksistä voi olla apua. Suomessa lyhennettiin työaikaa

vuodesta 1966 lähtien erittäin nopeasti, jopa yli 2 % vuodessa. On melko varmaa, että tällä oli vaikutusta vuoden 1968 vaikean työllisyysilanteen hoitamisessa. Ei ole kuitenkaan sanottua, että työajan lyhentämisellä voitaisiin tulevaisuudessa saavuttaa vastaavia etuja. Jos Suomessa esimerkiksi vuodesta 1979 lähtien vähennettäisiin työaikaa sanokaamme puolitoista prosenttia vuodessa, voisi täystyöllisyys vuonna 1985 toteutua vain sillä edellytyksellä, että tuotannon kasvu olisi noin 4 % vuodessa.

Nollakasvun vallitessa työajan lyhentämisen tulisi olla siis tuntuvasti nopeampaa kuin koskaan aikaisemmin, jos tätä kautta pyritäisiin täystyöllisyystavoitteen saavuttamiseen. Kun kysymyksessä olisi aivan uusi toimintalinja, josta ei ole kokemuksia, ei ole sanottua että se onnistuttaisiin viemään tuloksellisesti läpi. Eri ilmiöiden väliset riippuvuussuhteet eivät ole niin yksinkertaisia, että voitaisiin sanoa työttömyyden häviävän, jos tehdään vähemmän työtä. Historian kokemus osoittaa, että työttömyys on ollut vähimmillään silloin, kun kansantaloudessa on tehty paljon työtä.

Toimintalinjojen tarkistaminen

Julkishallinnolle on yleensä tyypillistä, kuten kaikille suurille organisaatioille toimintalinjojen tarkistuksen hitaus. Niinpä esimerkiksi säästöohjelmat yleensä saadaan toteutumaan vasta pari kolme vuotta sen jälkeen, kun niitä on ryhdytty suunnittelemaan. Joskus aikaisemmin tästä on ollut seurauksena pelkkää hyvää. Kansantalouden suhdannejaksot ovat olleet sen mittaisia, että julkisen talouden säästöohjelma on ruvennut toimimaan nousukauden alettua ja ekspansio-

ohjelma, jonka valmistelu on laman aikana aloitettu, on ehtinyt vaikuttaa vasta seuraavaan lamaan. Näin on tapahtunut silloin, kun suhdannejakson pituus on ollut 4—5 vuotta. Tilanne on muodostunut ongelmalliseksi tämänhetkisen laman aikana, koska se on kestänyt odottamattoman pitkään. Kuntien ja valtion menojen hidastuminen on osunut ajankohtaan, jolloin kaikki muukin on hidastunut. Esimerkiksi valtio on joutunut ottamaan käyttöön maksukieltaja ajankohtana, jolloin esimerkiksi yksityisiä teollisuus- ja liikerakennusinvestointeja on kohdannut suoranainen romahdus.

Mielestäni ei ole mitään syytä korostaa, että budjettivastuu, tiukka henkilöstöpolitiikka ja julkishallinnon säästeliäs hoito olisivat sinänsä suhdanneluontoisia ilmiöitä ja sidoksissa kokonaistaloudelliseen kehitykseen juuri siten kuin ne sattuvat olemaan tällä hetkellä. Budjettivastuuta ja säästeliästä resurssien käyttöä on kaiketi korostettava suhdannevaiheista ja pitkän ajan kehitysnäkymistä riippumatta, sillä muutoinhan tilanteen kokonaishallinta kävisi mahdottomaksi.

Olisi toivottavaa, että Suomessa ymmärrettäisiin erottaa selkeämmin toisistaan hallintojärjestelmän ohjaus ja yhteiskunnan yleinen ohjaus. Edellisen osalta on syytä tähdentää pelisääntöjen noudattamista, kuria ja järjestystä ja jälkimmäisen osalta taas yhteiskunnan tavoitteiden syvällistä ymmärtämystä ja huomioon ottamista niin ratkaisuja tehtäessä kuin niitä valmisteltaessakin. Järjestelmien hallintaan tulee varmaankin häiriöitä, jos ylimmän päätöksenteko- ja valmistelutason kannanottoja ohjaa ennen muuta pelko kassakriisistä ja alimman tason toimintaa taas sävyttää joku korkeamman tason ideologinen pyrkimys. □

Taloudellinen lama ja ”kulttuurivastuu”

On sanottu, että taloudellisen laman aikana kannattaa satsata kulttuuriin. Tänä vuonna Katsauksen tilaajamäärä on kasvanut ennätyksellisesti. Arvostamme tätä tukea ja toivomme, että uudistamalla tilauksesi varmistat Katsauksen jatkuvan kehittymisen.

Katsaus sopii erinomaisesti myös joululahjaksi. Tilaa se sellaisille ystäville, joita ilahduttavat uudet virikkeet ja monipuolinen keskustelu aikamme ongelmista. Tilauksen voit suorittaa maksamalla vuoden 1978 tilausmaksun 30 mk jo nyt postisiirtotilille 715 56-0. (Merkitse tp-korttiin selvästi nimesi ja osoitteesi ja — jos kyseessä on lahja — lahjatilauksen saajan nimi ja osoite.)

Mikäli haluat tukea KKK:n muuta toimintaa, voit liittyä myös Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistyksen jäseneksi maksamalla samassa yhteydessä jäsenmaksun 15 mk.

Matti Sarmela

TIETEEN KULISSIT JA TIEDON KRIISI

Tämä on kulttuuriantropologin puheenvuoro tiedon olemuksesta, tiedon rajoista, ei "tieteellinen" vaan poleeminen, ei tiedon rajattomuudesta vaan rajaamisesta, pirstomisesta länsimaaisessa tieteellisteknisessä järjestelmässä. Tiedolla tarkoitetaan tässä yhteiskunnan käsitteellistä järjestelmää, jonka mukaan ihminen kulloinkin jäsentää ympäristönsä, luo tiedollisen järjestyksen aineelliseen, sosiaaliseen ja eettiseen olemassaoloonsa.

Tiedon hierarkiasta

Amerikkalainen luonnontieteilijä ja maansa tieteen edistämisseuran puheenjohtaja Bentley Glass totesi v. 1970, että luonnon ja maailmankaikkeuden peruslait, niin atomien käyttäytymismallit kuin elämän geneettiset kooditkin, on pääpiirteissään selvitetty. Tieteen mulistusten historia on jo kirjoitettu. Löytöretkeilijänä ihminen on kartoittanut tuntemattoman maanosan pääpiirteet, vuoren huiput ja virtojen juoksut. Jäljellä on maaston lukemattomien yksityiskohtien kuvaaminen ja liittäminen tieteellisen tiedon järjestelmään, mutta tieteellä ei enää ole edessään loputonta, äärettömyyksiin jatkuvaa näköpiiriä.

Mutta näyttää siltä, että mitä pienempiin yksityiskohtiin tieto pirstoutuu, sitä mahtavimmiksi käyvät tieteen kulissit, sitä kiihkeämmäksi taistelu tiedon omistamisesta, tiedon ammatillistamisesta. Tieteen löytöretkien mukana länsimainen tieto ja kulttuuri on kääntynyt paikallistiedosta ns. kansainvälisyyteen, se on osa globaalia maailmanlaajuista tuotantoprosessia. Mekanistinen tieteellis-tekninen tieto — niinkuin teollistuneiden ns. sivistysmaiden kulttuurikin — on yhä erikoistuneempi massatuote, jota yhä uudestaan kehiteltynä ja tulkittuna myydään, ostetaan ja kulutetaan samankaltaisissa muotivaatteissa kaikkialla länsimaaisessa kulttuuri-imperiumissa. Tiedolta on katkaistu juuret paikallisiin ekosysteemeihin.

Tietoteknokratiassa ja myös ns. koulutus-suunnitelmissa globaali institutionaalistettu eli laitostettu tieto on tärkeämpi kuin paikal-

linen tieto; kansainvälinen ratkaisu parempi kuin paikallinen ratkaisu. Keskitetyssä tiedon hierarkiassa lopullinen tieto on tiedon oligarkialla, tiedon eliitillä, jossain superorganisaatioiden, superasiantuntijain ja superjohtajien salatuissa lokeroissa.

Ammatillisen erikoistumisen, teknokratian ja byrokratian kehittymisen mukana tieto on yhä enemmän privilegioitu, siitä on tehty erikoisryhmien tai eliittiryhmien etuoikeus ja yhteiskunnallisen vallan väline. Tieteen maailmassa on erikoistumisen aikakautena luotu globaali tieteellisen selittämisen hierarkia. Yhä mahtipontisemmin julistavat tietoa yhä kapea-alaisemmat spesialistit, jotka ovat korottaneet työnsä kansainväliselle tasolle ja jotka lopulta ovat asettuneet tieteensä kansainvälisiksi vartijoiksi. Kansainväliset tutkimusmallit, samoin kuin kansainväliset tieteellistekniset kulttuuriratkaisut ovat tulleet tärkeämmäksi kuin tieto itsessään. Standarditutkimus on luomassa yhä monoliittisempaa, yhdenmukaisempaa käsitystä sivistyksestä, yhä yksisuuntaisempaa käsitystä kulttuuriin yleismaailmallisesta pakkokehityksestä.

Tieteen kansainvälisestä standardi-ideologiasta otettakoon tähän yksi esimerkki tutkimuksesta, jossa on selitetty poliittisen päätöksenteon ns. tieteellistä panos-tuotos-mallia; tutkimuksen nimi jääköön tässä mainitsematta: "Siinä ("mallissa") yhteiskunnan sisäisten ja ulkoisten järjestelmien ja rakenteiden vaikutuksesta syntyy panoksia, jotka ilmenevät vaatimuksina ja kannatuksina. Nämä muuntuvat poliittisessa järjestelmässä tuotoksiksi, jotka jälleen vaikuttavat yhteiskunnan järjestelmiin ja rakenteisiin... Panosryhmien tehtävänä on tuoda vaatimukset ja odotukset poliittisen järjestelmän piiristä ja ulkopuolelta. Näistä vaatimuksista muodostetaan ratkaisuvaihtoehtoja, joita kannatuksen tuomalla voimalla kommunikoidaan poliittisen järjestelmän sisällä ja ulkopuolella." Tässä on varmaankin yhteiskuntatieteen terminologia ja länsimainen panos-tuotos-ideologia käytetty tarkoin hyväksi, mutta onko tällaisissa selityksissä enää kysymys tiedosta vai tiedon ritualisoinnista, tiedon hukuttamisesta kansainväliseen tieteellisteknisten-selittäjien kapulakieleen, tutkijain oman kultin pystyttää-

misestä oman eliitti- tai poliittisen ”panosryhmän” sisä- ja ulkopuolelle.

Tiedon kolonialismi

Länsimainen ihminen on tehnyt tieteellisteknisiä tutkimusmatkojaan täydellisen eurooppakeskeisyyden, oman sivistyksen itseihailun lumoissa ottamatta ollenkaan lukuun, että niillä mantereilla, joilla valkoiset löytöretkeilijät ovat suorittaneet urotöitään, on elänyt ihmisiä, kansoja, toisenlaisia kulttuureita ja toisenlaisia tiedon järjestelmiä jo vuosisatoja, kenties vuosituhansia ennen heitä. Länsimaisella ihmisellä on aina ollut aggressiivinen käsitys että hänen tietonsa, hänen sivistyksensä ja hänen jumalansa on asetettava jumalaksi kaikille kansoille, että länsimainen tieteellis-teknisen sivistyksen oikea tieto on pyyhkivä pois ihmiskunnan ongelmat. Antropologit ovat puhuneet kulttuurispesifisistä, kulttuurin omasta tiedosta, joka on kuulunut luonnonvaraisten kulttuurien ekosysteemiin. Luonnonvaraisissa kulttuureissa ihminen on hallinnut tiedon järjestelmänsä, perinteisen tiedon ja taidon, ja ollut myös itse vastuussa tiedon ja teknologian käytöstä. Luonnonvaraiset kulttuurit ovat, kuten niin usein on sanottu, osa luontoa; niiden tieto ei ole tähännyt luonnon hallitsemiseen, loputtomaan hyväksikäyttöön tai tuhoamiseen vaan sopeutumiseen, tai perustarpeiden tyydyttämiseen. Luonnonvaraisten yhteisöjen perinteellinen tieto, elinkeinotekniikka tai sosiaalinen taito ei ole taikuutta, myyttejä tai riittejä, irrationaaleja alkukantaisia uskomuksia — ritualisteja ja tiedon mytologisoijia ovat aina olleet yhtä jalkaa marssivat länsimaiset massaihmiset. Viime aikoina luonnonkansojen, esim. eskimoiden tai saamelaisten vanha kulttuuri-ekologinen tiedon järjestelmä on myös luonnontieteilijöiden piirissä ruvettu näkemään uudessa valossa. Perinteinen teknologia, ns. pehmeä teknologia tai kyläteknologia, yhtä hyvin kuin kulttuurien sisäinen lääkintätekniikka tai sosiaalinen terapia on pohjautunut vuosisataiseen paikalliseen, omaan ympäristön tuntemukseen ja siihen sopeutumiseen.

Antropologit ovat esittäneet lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka ylimielisesti kansainvälinen kehitysteknokratia suhtautuu paikalliskulttuureihin, kuinka kevytmielisesti tuhoaan yhteisöjen kulttuuripesifinen tieto siottaessa ns. kehitysmaiden kansat läntisten

teollisuusmaiden kaupalliseen ja tiedolliseen kolonialismiin. Kehitysteknokratialle paikalliset kulttuurit ovat olleet kehityksen jarruja. Jokainen länsimainen kehitysprojekti on sisältänyt etnisten kulttuurien tuhon siemenen, kuten antropologi George Appel toteaa, mutta tätä ei kehitysteknokratian kustannuslaskelmissa ole koskaan tarvinnut ottaa huomioon. Erikoistuneessa tiedon järjestelmässä tiedon soveltamisen sosiaalinen vastuu ei kuulu tiedon tuottajalle.

Länsimaisen kulttuuri-imperialismin leviessä länsimainen tieto on vallannut kaikkien maiden koulutusjärjestelmät — tänä päivänä maailman kouluikäinen sukupolvi sosiaalistetaan länsimaiseen tiedon järjestelmään ja länsimaisiin tiedon organisaatioihin ja länsimaisiin ideologioihin. Tässä yhteydessä toistettakoon kehitysmääopetukseen erikoistuneen toimittaja Helena Allahwerdin kysymys (YK-tiedote 2/77): koulutetaanko ihminen koneeksi, joka ei kuule, ei näe eikä puhu, joka ei tee mitään mihin häntä ei ole ohjelmoitu, joka kasvatetaan ymmärtämään koneita, mutta ei ylläpitämään ihmissuhteita ei ymmärtämään tiedon kokonaisuutta ja paikallista olemassaoloaan.

Kansan tieto — kansan kulttuuri

Länsimaista kehitysteknokratiaa tuskin liikuttaisi paikalliskulttuurien kohtalo — enempää kuin suomalaisia saamelaisen elämänmuodon suomettuminen tai intiaanikulttuurien kuolema — ellei globaali standardikehitys koskisi myös teollistuneiden supervaltojen ihmistä. Ellei kansainvälisessä superkehityksessä suomalainenkin paikallisyhteisö, kyläelämä, olisi ”saneerautunut” ja ”modernisoitunut” kaupunkilaisvaatimukset täyttäväksi huoltoasema- ja palvelukulttuuriksi. Paikallille kehitysjohtajille on 1960-luvun Suomesakin paikallinen tieto käynyt liian ahtaaksi. Viime aikoina on sanomalehtien palstoilla käyty keskustelua siitä, kuka on tuhonnut maaseudun perinteisen rakennuskulttuurin — ottaakseni vain yhden esimerkin. Rakennusmestarit ovat syytelleet arkkitehtejä, arkkitehdit insinöörejä ja teollisen rakennustuotannon tuotekehittelijöitä. Jos kysymys suomalaisten pienyhteisöjen ja perinteisen kulttuurin tuhoamisesta asetetaan näin yksinkertaisesti, kulttuurientutkija voisi antaa paljon ironiseman vastauksen: suomalaisen kylämiljöön ja

koko paikalliskulttuurin ovat tuhonneet oman paikkakuntansa ja oman alansa kansainväliset specialistit, globaalia ammattitietoaan toteuttaneet hyvinkoulutetut fakki-idiootit uneksiessaan kansainvälisten nerojen illuusioita. Sosiaalisen muutoksen, yhteisökulttuurien tuhon kustannuksia ei suomalaistenkaan tieteellis-teknisten kehitysohjatusten ole tarvinnut ottaa kustannusarvioihinsa. Globaalin tiedon järjestelmässä alueellisella kulttuuritiedolla ei ole ollut kansantaloudellista panos-tuotos-arvoa.

Viimeiset etniset kulttuurit on luonut suurlta osalta agraarinen kyläihminen, joka hallitsi yhteisönsä tiedon, tuotantotavan ja perinteet. Tämän päivän kulttuurin valtioryhmä on työväestö. Tiedon sosiologiassa pitäisi olla — jo demokration kannalta — keskeisenä kysymys, onko työväestöllä ylikansallisessa tuotantoprosessissa mahdollisuuksia luoda aikaansa kansankulttuuria vai onko tämän päivän "kansaa" jäänyt ulkoaohjatuksi massaksi, tai kuten Daniel Bell on määritellyt, ekster-naaliseksi proletariaatiksi, jolla spesialismin ja liukuhienojen, teknokratian ja byrokratian maailmassa ei koskaan tule olemaan mahdollisuutta luoda itse elämänmuotoaan. Mutta tuntuu myös siltä, että materialistinen luokkapoliittikka ei tunne kulttuuristaan vieraantuvaa ihmistä, joissakin poliittisissa uskonnoissa vieraantumista ei edes pidetä mahdollisena (vrt. Joachim Israel: Vieraantuminen, 1974). Kulttuuristaan vieraantuvan ihmisen sosiaaliset ongelmat pyritään kieltämään, ikään kuin työväenluokka ei tarvitsisi muuta identiteettiä kuin oikean poliittisen identiteetin, oikean TV-tiedon ja oikean historian tiedon. Keskitettyssä tuotantoprosessissa kehitysideologioilla näyttää olevan yhä yhdensuuntaisempi sisältö poliittisista järjestelmistä riippumatta. Kulttuuritieto on kehitysindeksejä, massatuotannon kasvuprosentteja — tai tieteellisesti ja poliittisesti oikein suunniteltuja kulttuuripalveluja, koulutuspalveluja, vapaa-ajan palveluja ja kulutuspalveluja.

Omasta tiedon järjestelmästäan pudonneen ihmisen ongelma on kehittyneissä massa-tuotantoyhteiskunnissa käymässä sosiaalisesti yhä kalliimmaksi. Vieraantumisesta on tulossa aikamme yleisin kulttuurisairaus. Luotaessa globaalia elintaso- ja tavarakulttuuria on uskottu, että ihminen sopeutuu massaorganisaatioon tieteellis-teknisesti oikeilla tiedoilla, että ihmisen yhteisöllisen minuuden hajoami-

nen on parannettavissa sairaus-, terapia-, sosiaali- ja poliisipalveluilla — tiedon eliittiryhmien laitostetuilla ammattitituaaleilla.

Nykyisin puhutaan ns. antropologisesta ihmiskäsityksestä tai antropologisesta sairauden kuvasta, onpa kiinnostus luonnonkulttuurien yksilökeskeiseen parannusterapiaankin ja sosiaalisiin riitteihin ollut lisääntymässä. Luontaiskulttuurien tieto ei ehkä sellaisenaan ole sovellettavissa teknologiseen yhteiskuntaan, mutta antropologia voi kenties auttaa ymmärtämään ihmisen suhdetta kulttuuriinsa, niitä rakenteellisia vääristymiä, jotka tiedon kehitys on tuonut tullessaan. On ehkä aika tunnustaa tieteellis-teknisen tiedon rajat, pyrkiä jäsentämään uutta kansantietoa. Ulkoaohjattu elitistinen tietoteknokratia on johtamassa syvenevään ihmisen ja hänen oman tiedon järjestelmänsä, kulttuurinsa väliseen kriisiin. Ihminen, joka ei hallitse oman kulttuuriympäristönsä tietoa, ei hallitse omaa elämäänsä.

Länsimaiden kulttuuri ei voine loputtomiin rakentua tiedon kasvun, tuotannon kasvun ja uusien taloudellisten nousukausien eskatologiaan, pelastusoppiin. □

TIEDON RAJAT

Kriittisen Korkeakoulun julkaisuja n:o 2 (1977). 80 sivua. Hinta 10 mk.

Reijo Wilenius: Ihmisen tieto ja sen rajat
Lasse Laine: Todellisuus inhimillisen tiedon ja kokemuksen rajoittamana

K. V. Laurikainen: Tiedon rajat mikrokosmoksessa

Jussi Raumolin: Tieteellisen rationalismin kriisistä

S. Albert Kivinen: Dualistinen materialismi

Antti Hautamäki: Marxilais-leniniläinen käsitys tiedon rajoista

Olli Halkka: Geneettisen manipulaation mahdollisuudet ja etiikka

Reima Kampman: Ihminen ja hänen si-vupersoonansa

Pertti Jotuni: Avaruustutkimuksen perspektiivejä

Tilaukset maksamalla à 10 mk (+ posti-kulut 1,70 mk) ps-tilille 1557 80-8, tai postiennakolla os.: Eila Sandborg, Merikatu 5 D, 00140 Helsinki 14.

MITEN SAASTUMISESTA TULI UUSI TIETO

Kriittinen Korkeakoulu järjesti 27. 9. Sannoma Oy:n ja Yleisradion avustamana kutsutilaisuutena "Uuden tiedon seminaarin". Puheenjohtajana toiminut Ville Repo määritteli 'uudeksi tiedoksi' tosiasiat, jotka ovat jo kauan nähtävissä, mutta ne tiedostetaan ja niihin reagoidaan yleisesti varsin hitaasti. Seminaarissa alustivat päätoimittaja Keijo Kylävaara, professorit Reijo Wilenius ja Pentti Malaska sekä osastopäällikkö Antti-Veikko Perheentupa.

Grönqvistin kivitalo Esplanadilla oli ensimmäisiä uuden ajan airueita Helsingissä, niitä jotka ennakoivat empirekaupungin häviötä. Se lienee myös ensimmäinen Helsingin talo johon asennettiin vesiklosetit.

Taloa arvosteltiin aikoinaan melko voimakkaasti, sen rakentajan ennustettiin menevän vararikkoon. Mutta suoranainen myrsky nousi vesikloseteista. Ja kaksi vuotta talon valmistumisen jälkeen — 1884 — senaatti kielsi sakon uhallu talonomistajaa sallimasta klosettien käyttöä.

Kymmenen vuotta myöhemmin WC:n käyttö tuli luvalliseksi, mikäli talo rakensi hajotuskaivon. Tiedossani ei ole, mitä Grönqvistin talossa tehtiin tuona väliaikana.

Vesiklosetin vastustajat pelkäsivät kaupungin rantojen saastumista eikä pelko ollutkaan aiheeton, sillä viemärit laskivat suoraan mereen. Tämän vuosisadan alussa esitettiin jo lukuisia valituksia siitä, että rantavedet olivat saastuneet. Töölönlahti häisi niin ettei sen rantamilla kuumina kesäpäivinä enää huvittanut oleskella. Viemäriverisien puhdistusongelma ratkesi kuitenkin vasta paljon myöhemmin.

Uusi tieto saastumisesta on tässä nimenomaisessa tapauksessa jo sadan vuoden ikäinen. Vastaavanlaisia esimerkkejä etsittäessä voidaan epäilemättä mennä ajassa paljon pitemmällekin taaksepäin. Niitä löytyy tietenkin sitä enemmän mitä lähemmäksi nykyaikaa tullaan.

Tyypillistä niin Helsingin WC-kiistalle kuin monille muillekin vastaaville tapauksille on se, että kysymys oli paikallisesti varsin rajatuista ilmiöistä. Saastumistapahtumia

tarkasteltiin erillisinä, aina ne eivät olleet edes yhtä kaupunkia koskevia.

Saastumiseen totuttiin

Silloinkin kun ne olivat laajemmalle ulottuvia, niitä pidettiin jossain määrin itsestäänselvinä. Lontoon sumu — lähinnä kivihiilisavusta aiheutuva — oli käsite, jonka katsottiin kuuluvan Lontooseen; se oli samanlainen Luojan anti kuin sade ja päivänpaiste. Suurten teollisuusalueiden savupilviin suhtauduttiin hieman samaan tapaan.

50-luvun puolivälin Sleesiassa oli tapana — ehkä on vieläkin — lähettää lapset kesäksi Itämeren rannalle, jotta he edes joskus näkisivät vähän aurinkoa; hiilikaivosaluetta peitti jatkuvasti harmaa savupilvi. En kuullut kenenkään puhuvan siitä, että yritettäisiin jotenkin vähentää ilman saastumista. Harmaa pilvi oli niin itsestäänselvä ja asiaankuuluva. Korkeintaan sitä yritettiin lieventää rakentamalla puistoja ja tuomalla hieman vihreyttä tähän harmauteen.

Tämä ei ollut sen huonompaa eikä parempaa kuin muillakaan vastaavilla teollisuusalueilla. Asiantilaan oli totuttu eikä siitä tehty uutisia.

Vain hyvin poikkeuksellinen tapahtuma pääsi esille. 50-luvun alkupuolella toistui uutisissa tavan takaa tietoja Lontoon smogista, savusumusta, josta nyt alkoi tulla todella pulma. Yleensä saasteutiset olivat paikallisia, kuten aikaisemminkin, niillä oli tietty kurioosumin luonne eikä niistä juurikaan tehty kauemmaksi ulottuvia johtopäätöksiä.

Tämä oli leimallista suurin piirtein koko 50-luvulle. Joskus vuosikymmenen lopulla muuan suomalainen tuttava halusi välttämättä uida Reinissä. Paikka oli lähellä Kölniä. Kun hän tuon kyseenalaisen halunsa toteuttaneena nousi Reinistä, hänellä oli kaulassa musta rengas: Reinin likaa.

Kaikki paikalliset asukkaat tiesivät, että vesi oli uitavaksi kelpaamatonta, mutta asiointilaan oli pikku hiljaa totuttu eikä siitä sen isompaa melua pidetty.

Voidaan leikkiä ajatuksella, että ihmiskunta olisi yleensäkin sopeutunut saastumisen jatkumiseen ja että ympäristön vähittäistä

muuttumista ei olisi lainkaan pantu merkille, tai jos olisikin, siihen olisi totuttu. Miksi näin ei käynyt?

Yhtenä syynä oli varmastikin se, että teollisuuden kasvu sodan jälkeen oli räjähdysmäisen nopea. Monet muutokset tapahtuivat niin jyrkästi ja äkillisesti, että ne pistivät väkisinkin silmään. Ihmiset saivat kouriintuntuvia esimerkkejä saastumisen uusista ulottuvuuksista. Yleensäkin on niin että saastumista ei helpolla pidetä vakavana asiana ennen kuin se koskettaa omaa elämänpiiriä ja ennen kaikkea muuttaa sitä.

Toinen syy ajattelutavan muuttumiseen oli joissakin kaukonäköisissä puheenvuoroissa, joista ensimmäinen oli Rachel Carsonin kirja Hiljainen kevät. Lyhennelmä siitä julkaistiin sarjana Helsingin Sanomissa 1963. Carsonin teksti oli tuohon aikaan monille vielä melkein päällimmäisenä vallankumouksellista toisaalta se tarjosi kuitenkin riittävästi kiinnekohtia todellisuuteen ja sai näin ollen myös runsaasti lukijoita.

Uuden tiedon kehitys hidasta

On kuitenkin liioiteltua sanoa, että saastumisesta olisi vielä tuolloinkaan tullut olennainen osa ihmisten tiedon kuvaa. Kehitys oli itse asiassa varsin hidasta, niin kuin yleensä aina, kun on kyse uudesta tiedosta.

Kun seuraavassa lyhyesti tarkastelen saasteuutisten esiintymistä ja niiden kehitystä nojautun paljossa maist. Antti Vahteran koosi tietoihin. Tässä ei ole kyse tieteellisestä arvioinnista eikä vaikutussuhteiden tarkasta tutkimisesta — mikäli se yleensä on mahdollistakaan — vaan yleisluonteisesta tarkastelusta. Tässä puhutaan vain suomalaisesta näkökulmasta ja lähinnä sanomalehden antamista.

Sanomalehti taas on sidoksissa aikaansa ja heijastaa nimenomaan nykyhetkeä. Tietenkin voidaan perustellusti esittää vaatimus, että lehden on myös kyettävä menemään aikansa edelle, että sen on kyettävä viitoittamaan tulevaa kehitystä ja antamaan hälytysmerkkejä vaaran uhatessa. Ilman kaikupohjaa se ei kuitenkaan tähän pysty; ihmisten on oltava edes jossain määrin vastaanottavaisia uudelle tiedolle. Ja tämä, kuten sanottu, vie aikaa.

Ilmeisesti tässä on osaselitys siihen, että uutta tietoa tihkui tiedotusvälineisiin suhteel-

lisen niukalti. Esimerkiksi Carsonin kirjan ilmestymisen aikaan oli hyvin vähän uutisia tuholaismyrkyjen aiheuttamista onnettomuuksista, vaikka niitä ilmeisesti jo silloin oli tapahtunut. Tietenkin tähän oli syynä myös se, ettei asiaan muutenkaan osattu kiinnittää tarpeellista huomiota.

Vasta 60-luvun loppupuolella oltiin niin pitkällä, että radikaalinen muutos oli nähtävissä. Vuosikymmenen vaihteen molemmin puolin oli lukuisia kirjoituksia esimerkiksi Reinin myrkyttymisestä, joka jo silloin oli pitkälle edennyt.

Suomenkin vesien tila alkoi herättää yhä suurempaa huomiota 60-luvun lopulla; saastumisesta puheen ollen nimenomaan vesistöt olivat etualalla. Tulivat elohopeaa koskevat jutut, tulivat jutut vesistöjen rehevöitymisestä, perusaineista jne. 70-luvun puolella ne paisuivat entisestäänkin.

Saastumista koskeva tieto ei kuitenkaan kulkenut yksinäisenä viestinnän virtana, siihen liittyi ennen pitkää muitakin vesiä. Kun nyt mainitsen sanan avohakkuut, ei sillä ensi kuulemalta tunnu olevan paljonkaan tekemistä saastumisen kanssa. Mutta ennen pitkää oli.

Ennen kaikkea Lapissa mutta myös Itä-Suomessa toimeenpannut laajat avohakkuut herättivät luonnonsuojelijoiden huomiota ja nostattivat jyrkkiä vastalauseita suunnilleen kymmenen vuotta sitten — siis 1976. Asiasta käytiin pitkään polemiikkaa, se huipentui parisen vuotta myöhemmin väittelyyn, joka koski yleisimminkin luonnonsuojelua.

Eikä tässä kaikki. Luonnonsuojelu vanhassa, perinteisessä merkityksessä jäi sekin ennen pitkää vain osaksi keskustelua. Elintaso-kilpailun mielekkäys tai mielettömyys, jatkuvan kasvun ajattelu saivat yhä lisääntyvää huomiota osakseen. Oli tultu uuden problematiikan kokonaisvaltaiseen tarkasteluun.

Rinnakkaisilmiöt ruokkivat toisiaan

Jälkeenpäin on tietenkin helppo konstruoida erillisistä tapahtumista kehityslinjoja ja ajatusrakennelmia, jotka eivät omana aikanaan suinkaan näyttäytyneet yhtä selvinä ja kokonaisvaltaisina. Oikeastaan voidaan puhua rinnakkaisilmiöistä, samanaikaisuudesta joka näyttää vieläkin jatkuvan. Kun esimerkiksi tiedot saastumisesta lisääntyvät, lisääntyi myös niiden kannanottojen luku, jotka

asettivat vanhan ajattelutavan kyseenalaiseksi. Epäilemättä nämä rinnakkaisilmiöt ruokkivat toinen toisiaan: mitä useammin puhuttiin hyvinvoinnin harhakuvista, sitä useammin kiinnitettiin huomiota epäkohtiin. Ja uudet tiedot epäkohdista tietenkin vahvistivat niitä näkemyksiä, joissa vaadittiin radikaalia muutosta.

Tietomme saastumisesta kasvoi varsin voimakkaasti tässä vaihtelevassa mielipideilmastossa. Osaksi syy oli siinä, että elämäämme ilmestyi yhä uusia saastumistekijöitä tai paremminkin sanoen niiden vaikutukset ilmenivät entistä mittavimpina. Teollisuusmyrkyt olivat eräs tällainen ryhmä. Muistakaamme vain esim. vesakkomyrkkyyä, joista tuli puheenaihe jo paljon ennen kuin huomio kiintyi marjanpöiminnan problematiikkaan. Nyt on vain ehtinyt jo meikin unohtua sekin, että alkuaikojen keskustelussa ei ollut niinkään kysymys ympäristöhaitoista kuin niistä haitoista mitä vesakkomyrkyt saattoivat aiheuttaa myrkyttäjille itselleen.

Ilman saastumista koskevat uutiset lisääntyivät myös sängen näkyvästi kun tultiin 70-luvulle. Kasvavan liikenteen mukana kasvoivat liikenteen saasteet, jossakin Kaisaniemenkadulla se oli aistein havaittavissa. Mutta yhtenä syynä näiden uutisten lisääntymiseen oli varmastikin se, että osattiin kiinnittää huomiota ilmiöön, joka jo aikaisemminkin oli ollut olemassa, mutta joka silloin oli nähty pääasiassa paikallisena pulmana.

Uusi tieto, tullakseen vastaanotetuksi edellyttää että se koskettaa vastaanottajaansa, että ihminen voi itse todeta saastumistapahuman. Jos saastuminen ei ole välttämättä havaittavissa, tarvitaan tutkimuksen apua.

Alkuaikojen saastekeskustelua leimasi usein tietty uskonvaraisuus, käytettävissä ei ollut kovinkaan paljon asiantietoa väittämien tueksi. Tutkimustyö pääsi kunnolla vauhtiin vasta samoihin aikoihin, ja kun monesti oli kysymys vaikeasti selvitettävistä asioista, tarvittiin tulosten saamiseen runsaasti aikaa.

Tästä oli selvästi haittaa koko saastekeskustelulle samoin kuin vastatoimille saastumiskehityksen katkaisemiseksi. Monen vuoden aikana leimattiin saastumisuutiset sensaatiohakuiksi, mitä ne kyllä joskus olivatkin. Tämä aikaansai sen, että vakavaan asioiden pohdintaan ei päästy, ja kesti aikansa ennen kuin hälytyskellojen soitto oli kantautunut kaikkien päätöksentekijöiden korviin.

Suomalaiselle keskustelulle on usein luonteenomaista voimakas vastakkainasettelu, musta-valkoinen asennoituminen. Näin oli silloin, kun saastumisesta alettiin yleisemmin puhua, ja näin on vielä nytkin. Ero on vain siinä, että rintamalinjat ovat siirtyneet; saastumisen tai sen uhkan olemassaolosta ei enää niinkään väitellä, ellei ole kysymys jostakin yksittäistapauksesta. Nyt käydään kiistaa pikemminkin siitä, mikä tie ihmiskunnan olisi valittava tästä eteenpäin.

Ajattelutavan muutos

En osaa sanoa onko Suomen kansa saastumisen realiteeteista yhtä yksimielinen kuin sen sanotaan olevan ulkopoliitikasta, mutta ihmisten ajattelutavassa on kyllä ollut havaittavissa selvä muutos. Tietenkin tämä näkyy selvimmin silloin, kun verrataan eri ikäryhmiä toisiinsa. Nuorten on helpompi omaksua uusi ajattelutapa; en nyt tässä puhu niistä jotka heittelevät maantien varteen oluttölkejä tai muovikasseja.

Euroopan Kulttuurisäätiön Suomen osasto järjesti jokin aika sitten Euroopan lapsille piirustuskilpailun, jonka tarkoituksena oli tuoda esille se, millaiseksi lapset kuvittelevat tulevaisuuden maailman v. 2000. Tulos oli varsin mielenkiintoinen.

Lasten piirroksissa ilmeni selvästi kaksi yleisnäkemyksiä. Toiseen sisältyi tulevaisuuden ihmemaailma robotteineen, raketteineen ja kaikkine muine tekniikan ihmeineen. Toinen oli tämän täydellinen vastakohta: maaseudun idylli laiturineen, lehmineen, vihreine niityineen.

Mielestäni tulos oli hyvin kuvaava nykyiselle asiointilalle: eteemme avautuu kaksi kovin erilaista näköalaa, emmekä ole vielä oikein selvillä siitä, kumman suunnan valitsemme. Ne ovat äärimmäisyyksiä molemmat, teesi ja antiteesi siis. Ehkäpä niistä aikanaan syntyy synteesikin.

Joka tapauksessa uusi tieto saasteesta on, paitsi että se on pakottanut meidät etsimään keinoja suurten tuhojen torjumiseksi, johtanut meidät arvioimaan elämäämme muutenkin uudelleen. Ja samalla tavalla kuin puhdistuslaitosten lietettä voidaan käyttää viljelyksillä uuden elämän vauhdittamiseen, voidaan ehkä saasteenkin varaan rakentaa jotakin uutta. Mistä sen tietää kuinka kauniita kukkia siitä aikanaan kasvaa. □

Kristina Saraneva

SYNNYTYS

Vaikka synnytys on elämän luonnollinen osa, yleismaailmallinen tapahtuma, se on jokaiselle naiselle hyvin yksilöllinen kokemus. Lääkärit korostavat synnytyksen yksilöllisyyttä fyysiseltä kannalta: sen kulku riippuu erilaisista fyysisistä tosiasioista kuten esim. naisen ruumiinrakenteesta, sikiön koosta ja asennosta yms. Henkisesti synnytys on yksilöllinen siinä mielessä, että jokainen nainen kokee synnytyksensä ja siihen liittyvät kivut omista tunteistaan, peloistaan, odotuksistaan ja vanhoista kokemuksistaan käsin. Jos hän esim. jää yksin lapsensa kanssa ja hänen elämäntilanteensa on turvaton, niin nämä pelot ja epävarmuuden tunteet tuskin jäävät synnytyssalin ulkopuolelle. Pelkästään fyysisistä syistä ihmiset tuntevat kipua eri tavoin, mutta suuressa määrin kipujen kokeminen riippuu myös psyykkisistä tekijöistä. Jos synnyttäjällä on varsinkin raskauden aikana saanut kokea paljon pettymyksiä ja vaikeuksia, hänellä saattaa olla "mitta täysi" jo synnytys-saliin saapuessaan, jolloin hän nopeasti saavuttaa kivunkestokykynsä rajat.

Kaksi asiaa vaikuttavat ilmeisen syvästi naisen synnytyskokemukseen: mitä hänelle merkitsee äitiys ja mikä on hänen suhteensa lapsen isään.

Synnytyksessä ei synny ainoastaan lapsi, vaan siinä pitäisi syntyä myös äiti. Koko raskauden ajan on äidiksi kypsymisen prosessi ollut käynnissä eikä se tietenkään pääty synnytykseen. Mutta synnyttäjällä usein odottaa itseltään voimakkaita äidillisyyden tunteita lasta kohtaan välittömästi lapsen synnyttyä — ja pettyy tai tuntee syyllisyyttä siitä, kun hänestä ei löydykään mitään ihmeellistä raskautta tuota uutta pientä olentoa kohtaan, josta hän on jo ehtinyt kuvitella kaikenlaisia. Äiti jopa saattaa tuntea omituisia tyhjyyden tunnetta, kun lapsi, jonka hän oli tuntenut olevan ikään kuin osa itseään, onkin yht'äkkiä poissa: Äiti tietää, että lapsen kehitys tulee nyt kulkemaan kohti itsenäisyyttä pois äidin yhteydestä, eikä lapsi tule koskaan olemaan niin yhtä äidin kanssa kuin raskauden aikana.

Tiivistelmä alustuksesta terveydenhoidon vaihtoeh-to-päivillä 17. 4. 77.

Nuorella naisella on usein varsin ristiriitaisia tunteita omaa äidiksitulemistaan kohtaan. Toisaalta hän haluaa lasta, toisaalta hän pelkää tulla äidiksi. Hän saattaa kokea riittämättömyyttä, avuttomuutta ja jopa vihaakin raskautta ja lasta kohtaan, kun hän tajuaa, minkälaista sitoutumista ja antautumista lapsensaanti merkitsee. Vauvan tulo aktivoi varmasti sekä äidissä että isässä heidän riippuvuudentarpeitaan ja avuttomuudentunteitaan. Mitä enemmän vanhemmat ovat itse jääneet lapsuudessaan vaille turvallisuu- ta ja hoivaa, sitä vaikeammaksi heille muodostuu lapsen tulo. Tunnettu amerikkalainen analyytikko *Frieda Fromm-Reichmann* puhuu paljon siitä, kuinka tärkeä merkitys raskaana olevan naisen suhteella omaan äitiinsä on siihen, miten hän pystyy hyväksymään oman äitiytensä.

Omassa työssäni olen voinut todeta, että naisen oma äitisuhde aktivoituu, mitä lähemmäksi synnytys tulee. Hänessä herää tarve päästä äidin hoivaamaksi pystyäkseen myöhemmin itse hoivaamaan. Neuvolassa käynnit ovat tässä mielessä myös henkisesti tärkeitä. Tuleva äiti etsii tavallisesti myös kontaktia toisiin naisiin, tukea tavoitellen. Hän haluaa puhua raskaudestaan ja vaihtaa kokemuksiaan. Kätilöiden merkitystä neuvoloissa ja synnytyssaleissa ei nähdäkseni korosteta tarpeeksi juuri tältä kannalta, että he toimivat jonkinlaisina äitihahmoina. Raskaana oleva tai synnytyslaitoksella oleva nainen kokee kätilön aivan asiallisetkin huomautukset helposti kritiikkinä itseään kohtaan. Ei tarvita paljoakaan, kun nainen kokee olevansa epäonnistunut naisena ja huono synnyttäjällä. Olisikin syytä keskittyä raskauden aikana hoitamaan enemmän myös äidin sielua, yhtä hyvin kuin nykyään hoidetaan hänen ruumistaan. Neuvoloiden opaskirjoissa tosin mainitaan raskaudelle ominaisista mielialojen vaihteluista ja tunneristiriidoista, mutta näitä oireita ei hoideta riittävästi. Kuitenkin on varmaa, että mitä vähemmän on raskauden aikana käsitelty äitiyteen liittyviä ristiriitaisia tunteita, sitä suuremmassa määrin ne ovat mukana itse synnytyksessä ja sen jälkeisessä sopeutumisprosessissa.

Toinen tärkeä tekijä on äidin suhde lapsen isään. Jos tämä suhde on jo ennestään ristiriitainen, turvaton ja täynnä ongelmia, lapsen tulo voi merkitä aikamoista kriisiä molemmille vanhemmille. Vauvan tulo merkit-

see lähes poikkeuksetta jonkinlaista kriisiä perheessä. Ei ole harvinaista, että isä sairastuu, ahdistuu, tekee syrjähyppyjä tai jopa jättää perheensä, kun lapsi on tullut tai on juuri tulossa. Kun raskauden loppuvaiheessa ja synnytyksen jälkeen seksuaalinenkin kanssakäyminen on poissa ja äidin huomio on kiinnytynyt syntyvään tai syntyneeseen lapseen, isä kokee helposti jäävänsä ulkopuoliseksi; hän voi olla mustasukkainen ja turvaton, mutta miehisyytensä varjolla ei halua tunnustaa tällaisia tunteita itsessään. Isäksi tulemisen ongelmista pitäisi puhua aivan yhtä paljon kuin äitiyden ongelmista. Molempien vanhempien kannalta on ilahduttavaa, että isät on otettu mukaan neuvoloiden valmennuskursseille ja että he jopa pääsevät olemaan läsnä lapsensa maailmaantulossa.

Synnytyskipuihin ei isän läsnäolo ole kuitenkaan välttämättä mikään patenttilääke. Jos näet isän ja äidin keskinäinen suhde on ongelmallinen, ja jos heidän yhteytensä raskauden eri vaiheissa on ollut ristiriitaista, ei synnytyksestäkään tule mikään ihana yhdistävä kokemus. Eräs vastasyntynyt äiti kertoi kokeneensa kivuliaan synnytyksensä kaikkien niiden kipujen ja pettymysten summaksi, jotka hän oli kokenut raskauden aikana suhteessaan mieheensä. Nainen kaipaa raskauden aikana hyvin paljon hellyyttä, hoivaa ja osallistumista mieheltään, hän tarvitsee miehen "isällisiä ominaisuuksia". Mieheltä vaaditaan paljon! Häntä pitäisi auttaa kasvamaan isäksi jo lasta odottaessa, jotta hän pystyisi paremmin tukemaan ja suojelemaan vaimoaan raskauden ja synnytyksen aikana.

Itse synnytys on naisen elämässä ainutlaatuinen tapahtuma, ehkä luovinta työtä mitä on olemassa. Jotkut analyytikot ja psykiatrit ovat korostaneet, että synnytystapahtumaan sisältyy myös seksuaalisen tyydytyksen elementtejä. Fromm-Reichmannin mukaan useimmat naiset salaavat näitä mielihyvän tuntemuksia tai eivät kykene päästämään niitä tietoisuuteensa. Seksuaalisuus on tietysti käsitettävä tässä yhteydessä varsin laajasti. Selvä yhtäläisyys on kuitenkin siinä, että lapsen syntymähetki on huipentuma, jonka jälkeiselle hetkelle on ominaista valtava raukeus, väsymys, täydellinen rentoutuminen ja tyydytyksen tunne sekä fyysisesti että psyykkisesti — koko ruumis ikään kuin laukeaa. Jos nainen nukutetaan kokonaan synnytyksen loppuvaiheessa, kuten on usein tapana esim. USAssa, hän jää vaille tätä kokemusta. □

ERICH FROMM

olla
vai
omistaa

Omistavan elämänmuodon kärkevää kritiikkiä esittää maailmankuulu psykologi ja sosiaalifilosofi tässä uusimmassa kirjassaan.
Ovh. 35/44 mk

KIRJAYHTYMÄ

KK-TURKU

Kriittisen Korkeakoulun Turun toimintayksikkö KK-TURKU järjestää tänä syksynä neljä yleisötilaisuutta yhteisestään "Ihmisläheiseen maailmankuvaan". Kaksi ensimmäistä olivat:

26.9. prof. Reijo Wilenius ja apul.prof. Juhani Karvonen: "Maailman tiedostaminen ja vapaus kasvatuksen peruskysymyksiä"

18.10. rehtori Tuomas Haapanen ja dos. Lauri Routila: "Taide elämänmuodon ilmentäjänä"

Oheisena tiivistelmät Wileniuksen, Karvosen ja Haapasen alustuksista.

Reijo Wilenius

Tieto ja vapaus kasvatuksessa

Nykyisen kasvatustieteen ongelma on se, ettei hyvistä tavoitteista helposti löydy siltaa kasvatustodellisuuteen. Tavoitteet jäävät ilmaan. Tämä koskee erityisesti kasvatusta maailman tiedostamiseen ja vapauteen. Vallitsee kuilu kirjoitetun opetus suunnitelman ja todellisen, toteutuneen opetus suunnitelman välillä.

Vallitsevaa tilannetta voidaan lyhyesti luonnehtia sanomalla, että valmista tietoa kaadetaan oppilaan tajuntaan, esikoulusta korkeakouluun. Jokainen koulunuudistus näyttää vain lisäävän tämän ulkokohtaisen tietämisen määrää. Tällä hetkellä valitetaan erityisesti tilannetta peruskoulun ala-asteella. Sulattamattoman tiedon massa alkaa kasaantua jo varhaisessa vaiheessa. Sen seurausta on kykenemättömyys itsenäiseen, omakohtaiseen maailman tiedostamiseen ja antautuminen valmiisiin oppeihin, ideologioihin. Sen seurausta on myös sisäinen passiivisuus ja alttius massavihteelle.

Kasvatuksessa ei ymmärretä tietämisen ja vapauden kehitystä ja niiden läheistä suhdetta. Näissä kysymyksissä on astuttava sivuun valtateiltä ja käännytävä esim. Snellmanin ja Steinerin kasvatustieteen puoleen. He kuvaavat tiedostamisen ja itsenäistymisen tapahtuman seuraavasti.

Tiedostaminen alkaa *aistimuksesta*. Lapsen aistimus on tosin muuta kuin aikuisen: se pitää sisällään myös tunnon ja ajatuksen. Aistimus vaikuttaa lapseen siksi syvemmin kuin aikuisen ja muodostaa lapsen myöhemmän tiedostamisen ja toiminnan uria ja ehtoja.

Välittömästi aistimisesta eriytyy seuraavaksi *mielikuvanmuodostus*. Snellman varoittaa hyppäämästä lapsen kasvatukseen tämän vaiheen yli. Runsaan mielikuvamaailman syntymistä on vanhastaan ruokittu satu- ja kertomusaineistolla. Abstraktiotkin voidaan esittää tässä muodossa, kuten Steiner-koulun ala-asteella tapahtuu.

Tästä mielikuva-aineksesta vasta kuoriutuu esiin *käsite*, ajatus, kuin kananpoika munasta. Silloin se on oma ajatus, joka muodostaa pohjan *omalle* ajattelulle. Oppilas on käynyt läpi tiedon syntymisen prosessin. — Sen sijaan hänelle syötetään nykyään loputtomasti valmiita määritelmiä, käsitteitä ja teorioita, joihin hän ei saa omakohtaista suhdetta.

Kun oma ajattelu on syntynyt, on viljeltävä sen liikkuvuutta. Tämä on niin keski- kuin korkeasteen koulutuksen eräs tehtävä. Maailma on monitahoinen, ja sitä on opittava lähestymään usealta taholta. Silloin vasta toteutuu ajattelun vapaus, oman vakaumuksen muodostaminen, joka on toiminnan vapauden perusta. Vapaata on niin Snellmanin kuin Steinerin mukaan toiminta oman maailmaa tiedostavan ajattelun pohjalta. Vapaata ei ole toiminta satunnaisten päähänpistojen mukaan. Se on vapauden käsittämistä mielivallaksi.

Hedelmällisiin kasvatuksen lähtökohtiin pääsemme vasta voittamalla nykyiset pinnalliset tietäminen ja vapauden käsitykset.

Juhani Karvonen

Kasvatuksen tavoitteista

Kasvatustieteen ongelma on viime aikoina otettu uudelleen esiin vanha peruskysymys: millaisia tavoitteita kohti yksilön tulisi elämässään pyrkiä ja millaisen tulisi olla sen tulevaisuuden yhteiskunnan, joka parhaiten voisi palvella ihmisyyksilöiden tavoitteita.

Olennoista tässä keskustelussa on se, että on ruvettu vakavasti pohtimaan niitä *vaihtoehtoisia päämääriä*, jotka sekä yksilön että yhteisön tulevaisuudessa voivat tulla kysymykseen. Tulevan ennakointi on yhä voimakkaammin myös kasvatustieteen mukana. On alettu oivaltaa, kuinka pitkän aikavälin toimintaa kasvatuksen tavoitteiden asettaminen todella on.

Meillä on tulevaisuudessa "käytettävänä" vain rajoitettu joukko vaihtoehtoisia ratkaisuja, maailmantiloja. Se mihin näistä vaihtoehtoista päädyimme riippuu suurelta osalta meistä itsestämme, omista pyrkimyksistämme, ja valinnoistamme. Formaalin koulutusprosessin aikana tulisi nuoren yksilön saada perustiedot, yleiskäsitys maailman tilasta ja niistä oletetuista tulevaisuuden vaihtoehtoista, joita tämänhetkisen tiedon varassa voimme hahmotella. Toisaalta koulukasvatukseen on huolehdittava siitä, että nuoret kehittyvät todella yksilöiksi, ihmisiksi jotka tuntevat omat edellytyksensä, muodostavat itsenäisesti omat persoonalliset elämäntavoitteensa sekä kasvavat kykeneviksi ja halukkaiksi ottamaan vastuuta itsestään ja toista. Vain tällaisin ehdoin yksilöt voivat tehdä tietoisia valintapäätöksiä, joiden varassa olojamme voidaan kehittää haluttuun suuntaan.

Kasvatuspäämääränä tulee olla ihminen, jolla on riittävät tiedot maailman tilasta, yhteiskunnallista kehitystä ohjaavista lainmukaisuuksista ja vaihtoehtoisista tulevaisuuden mahdollisuuksista. Toiseksi ihmisen on kyettävä muodostamaan käsitys omasta olemuksestaan, siitä mikä tekee hänet ihmiseksi, ja ymmärrettävä omat mahdollisuutensa vapaasti päätöksiä tekemänä olentona. Kysymys on kasvatuksen tiedollisesta perustasta ja kasvatuksen arvoperustasta.

Tavoitteet ovat varsin vaativia. Voidaan syystä kysyä, miten nykyinen koululaitoksemme on näiden suhteen onnistunut ja tulee onnistumaan. Oma käsitykseni on periaatetasolla optimistinen.

Yhtenäisen peruskoulujärjestelmämme peruslähtökohta antaa mahdollisuudet työskennellä tehokkaasti näiden tavoitteiden suuntaan. Itse tavoitteetkin ovat peruskoulun opetussuunnitelmassa jossakin muodossa idullaan. Ongelmallisempaa on, mitä koulussa tapahtuu todella, mihin nykyiset käytännön ratkaisut ja menettelyt itse asiassa johtavat. Kyllästyminen kouluun, opiskelumotivaation puute, käyttäytymishäiriöt ja oppilaiden lukuisat persoonalliset ongelmat näyttävät viittaavan siihen, ettei em. tavoitteita ole yleisesti katsoen kyetty saavuttamaan.

Empiiriset tutkimukset (esim. lukion kouluneuvostojen toimintaa koskevat analyysit) ovat osoittaneet, että oppilaissa on vilpittöntä pyrkimystä itsenäiseen päätöksentekoon ja sosiaaliseen osallistumiseen. Näyttää kuitenkin siltä, etteivät olemassa olevat osallistumisjärjestelmät ja -mahdollisuudet — jotka viime vuosina ovat ilahduttavasti lisääntyneet — ole ainakaan toistaiseksi löytäneet oikeaa paikkaansa koulun toiminnan kokonaisuudessa. Osallistumismahdollisuuksien kasvaminen ja todellinen osallistuminen on kuitenkin ainoa tie itsenäisen päätöksenteon opiskelussa. Koulun on muodostuttava yhteiseksi, jossa opettajat ja oppilaat yhdessä pohtivat yhteisiä ongelmia, asettavat tavoitteita, yhdessä osallistuvat menetelmien valintaan ja yhdessä kantavat vastuuta niin kasvatustoimen kuin sen kautta ja ohella koko yhteisömmekin kehityksestä.

Tuomas Haapanen

Musiikin olemuksesta

Musiikki on taiteena varsin omalaatuinen. Sillä ei ole luonnonesikuvaa siinä mielessä kuin esimerkiksi kuvanveistossa, maalauksessa tai runoudessa ja se erottuu akustisen erikoisluonteensa takia kaikista muista taiteista. On sattuvasti sanottu, että musiikki on kieli, jota ei voida kääntää, toisin sanoen se on suoraan ja välittömästi ymmärrettävissä, mutta vain musiikin omin keinoin. Mitkään sanalliset tulkinnat eivät voi musiikillista sanomaa ilmaista.

Aikojen kuluessa on musiikin olemuksesta esitetty monia eri käsityksiä, jotka pääpiirteittäin noudattavat kahta vastakkaista näkemystä: onko musiikin tarkoituksena jonkin ulkomusiikillisen sisällön välittäminen, vai onko musiikin muotokielellä itsessään sen merkitys.

On ymmärrettävää, että niin kauan kuin laulumusiikki ja erityisesti kirkkomusiikki olivat hallitsevassa asemassa, katsottiin musiikin tehtäväksi nimenomaan sanallisen sisällön välittäminen ja näin luonnollisesti itsenäistä soitinmusiikkia pidettiin vähempiarvoisena, jopa halveksuttavana. Vielä 1600—1700-lukujen esteetikot edustivat enimmäkseen tätä näkemystä, ja vasta soitinmusiikin valtaavan esiintulon myötä alettiin musiikki tunnustaa itsenäiseksi ja omin keinoin toimivaksi taiteeksi.

Jos nyt katsotaan, että soitinmusiikki enimmästään edustaa n.k. absoluuttista musiikkia, herää mielenkiintoinen kysymys, mikä sitten on musiikin asema laulu-, ooppera- ja ohjelmamusikissa, joissa

sävellys selvästikin on sidoksissa runoon, draamaan tai tietoiseen ohjelmaan.

On helppo havaita, jos esimerkiksi kuulemme jonkin laulun ilman sanoja, että musiikki sellaisenaan ei pysty näitä sanoja meille välittämään. Kuitenkin voimme välittömästi kokea tämän musiikin elämyksenä, sen aiheena olevaa runoa tuntemattakin. Vasta kun tunnenme laulun sanat, ne ikäänkuin täydentävät ja selkiinnyttävät teoksen kokonaisuuden, ja saamme havaita, kuinka musiikki osuvasti mukailee lähtökohtana olleen runon tunnelmaa antaen sille jopa aivan uusia ulottuvuuksia.

Ohjelmamusiiikki, siis soitinmusiikki jossa pyritään kuvaamaan jotakin yhtenäistä ohjelmasisältöä, tarjoaa lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka teos voi tulla musiikkina ymmärretyksi ilman tällaisen ohjelman tuntemusta. Usein riittää pelkkä viittaus aiheeseen, sillä tarkka käsitteellinen ilmaisu on soitinmusiikin luonteelle vierasta, ja ohjelma on useimmiten sävellyksessä esitetty tyyllitelevään tapaan.

Ei voitane edes n.k. absoluuttisen musiikin osalta kokonaan kiistää musiikin ulkopuolisten mielleilytymien liittymistä sävelteokseen sekä sen luomisesta esittämisvaiheessa. Mutta musiikin olennainen vaikutus perustuu silti aina sävelten tonaalisiin, rytmillisiin ja soinnillisiin ominaisuuksiin sinänsä. Silloinkin, kun musiikki pohjautuu sanalliseen tai muuhun ohjelmaan, ei mielestäni sen tehtävänä voi olla sisällön suoranainen välittäminen, vaan pikemminkin tämä sisältö on sävelteokselle herätteenä ja lähtökohtana, jonka kautta runo, näytelmä tai jokin muu ohjelma tulevat ilmaistuksi aivan uudella voimakkaalla tavalla.

Vaikka musiikin mahdollisuudet välittää ulkomusiikillisia sisältöjä ja viestejä ovat hyvin vajavaiset, tietyt sidonnaisuudet, tiivis yhteys aikakauteen, käyttötarkoitukset, kansallisuus ja säveltäjän persoonallisuus ovat seikkoja, jotka antavat musiikille selvän taustan, sijoittavat sen tiettyyn ympäristöön ja ilmituovat myös viitteitä eri elämänmuodoista.

En malta olla siteeraamatta erästä Schopenhauerin lausetta: ”Yhtä varmasti kuin musiikki — kaukana siitä, että se olisi pelkkä runouden apuneuvo — on itsenäinen taide, jopa kaikista taiteista valtavien ja tarkoituksensa kokonaan omin neuvoin saavuttava, ei se myöskään tarvitse laulun sanoja eikä oopperan toimintaa.”

KK-TURKU aloitti itsenäisenä toimintayksikkönä tänä syksynä. Sen tavoitteena on yhteiskunnallista kehitystä ja kulttuuria koskevan keskustelun edistäminen sekä erityisesti varsinaissuomalaisen vapaan ja avoimen kulttuuritoiminnan kehittäminen. Vuoden 1978 toimintasuunnitelmiin kuuluu mm. 10 yleisötillaisuutta, vapaamuotoista ryhmätyöskentelyä sekä kurssitoiminnan kokeileminen. Toiminnasta kiinnostuneille kertovat enemmän:

Oik.yo. Pertti Korvenoja, Yo-kylä 10 C 4, 20510 Turku 51 (puh. 921-377 044).

FM Jarmo Toiskallio, Westerholminkatu 3 E 54, 20340 Turku 54 (puh. 921-482 548).

uuden ajan AURA

Oraan suojelijat aloittivat AURA-lehden julkaisemisen vuoden 1976 keväällä. Koimme silloin tarpeelliseksi luoda kanavan ulospäin selvittääksemme perusteellisemmin sitä pohjaa, jolle rakennamme sekä sitä päämäärää, johon kaikella toiminnallamme pyrimme.

Koemme vahvasti elävämme yhtä inhimillisen historian suurta murrosvaihetta, missä uudenlaisia energioita kanavoidaan ihmiskuntaan tietoisten yksilöiden kautta. Hyvin pitkälle teknistynyt länsimainen kulttuuri on tulossa tiensä päähän. Kun aineellista todellisuutta ei pystytä muotoilemaan todenmukaisesti, syntyy ennen pitkää valtava jännite maailman sisäisyyden ja ulkoisen maailman välille. Tämän seurauksena ajautuu vanha maailma umpikujaan ja uuden on synnyttävä uusista lähtökohdista.

Uuden Ajan AURA on kanava tietoisuudelle, minkä avulla kulttuurimurrokseen liittyviä asioita pyritään tekemään ymmärrettäviksi ja edesauttamaan uuden kulttuurin syntyä. Lehdessä käsitellään tapahtuvaa käytännön työelämän, politiikan, tieteiden, taiteiden sekä uskontojen kautta.

Aura on ilmestynyt 5 kertaa, viime vuonna kahdesti ja tänä vuonna tulee vielä neljäs numero jouluksi. Juuri ilmestyneessä numerossa 3/77 käsiteltiin mm. Energiakysymystä, Akupunktiota, Sisäisen ja ulkoisen maailman yhteenrakentumista, Hiukkasfysiikan ja mystisten traditioiden yhtäläisiä johtopäätöksiä, Väkivallattomuuden ideaa sekä Vihreän Vallankumouksen epäonnistumista. Paljon muutakin.

Lehti on ilmestynyt 32—40 sivuisena tabloidkokoisena (kuten Iltis). Yksikköhinta on 5:—. Neljä numeroa 20:—. Ensi vuonna koko muuttuu A4 kooksi ja ilmestymiskertoja tulee 6, joista viimeinen on kaksoisnumero. Tilaushinta vuodeksi 1978 on 35:—. Tilaukset kätevimmin maksamalla suoraan Ps-tilille 588 39-9. Tilata voi myös soittamalla toimitukseen: Huvilakatu 12, 00150 Hki 15, p. 636 316.

Uuden Ajan AURA-lehteä saa Kasvisravintolasta ja Kasviksen Kaupasta (Korkeavuorenkatu 3), toimituksesta Huvilakadulta sekä Auran asiamiehiltä.

ORAAN SUOJELIJAT r.y., Korkeavuorenkatu 3, Hki 14,
p. 179 212

KIRJOJA

Sosialismin ekologista kritiikkiä

Ivan Laptev: Järkiolentojen planeetta. Sosiologinen katsaus yhteiskunnan ja luonnon keskinäisiin suhteisiin. Suom. Kerttu Kyhälä-Juntunen. Edistys 1977.

Sosialististen maiden niukanpuoleisessa ympäristönsuojelua ja ekologiaa käsittelevässä kirjallisuudessa on ilmestynyt varsin piristävä teos. Nuoren tiedemiehen ja filosofian lisensiaatin Ivan Laptevin kirja poikkeaa selvästi tähänastisesta sosialistisesta ympäristökritiikistä. Se on epäilemättä merkittävä lisä maailmanlaajuiseen ekologiseen tiedostamisprosessiin.

Laptev näkee monet perusseikat läntisten ekologien silmin. Hän kritisoi väkilannoitteiden käyttöä, torjunta-aineiden tuhoja ja yksipuolista monokulttuuria. Teollisuusmiehet, asiantuntijat ja taloudellisen edun tavoittelijat joutuvat armotta Laptevin mustalle listalle.

Laptev tuntee aitoa huolestuneisuutta ja pessimististä epäilyä myös oman maansa kohtalosta ja tulevaisuudesta. Hänellä on rohkeutta osoittaa, että kaiken rajallisuus koskee myös Neuvostoliittoa. Hänen mukaansa neuvostovaltion suunnattomat luonnonvarat ovat synnyttäneet vaarallisen käsityksen raaka-aineiden ikuisesta saatavuudesta ja riittävytydestä.

Laptev kritisoi myös kaupunkikulttuurin kehitystä. Auton ja koneiden varassa elävä ihminen vie raantuu ennenpitkää aidosta luonnosta, eikä pysty näkemään itseään osana luonnon valtavaa kiertokulkua.

Kun Laptev siirtyy tarkastelemaan yhteiskuntajärjestelmiä hänen toisinajattelunsa kuitenkin loppuu ja hän asettuu samoinajattelevien uskonveljiensä rintamaan. Kapitalistien rahoittamat ympäristötutkimukset ovat vain loistavia pääoman sijoittamismuotoja. Seine ja Thames ovat synkkiä likaviemäreitä jne... Niin kauan kun ekologisia kysymyksiä ei pystytty erottamaan sokeasta järjestelmien välisestä paremmuustaistelusta, niin kauan pallotellaan epämääräisellä emotionaalisella tasolla. Tämä koskee aivan yhtähyvin myös markkinatalousmaiden ekologeja.

Aika ajoin voimakkaastakin uskonkiihkostaan huolimatta Laptevin ajattelu on merkittävä edistysaskel sosialistimaiden yhteiskuntakritiikissä. Teos murtaa koko joukon ennakkoluuloja ja muureja, jotka ovat tähän asti estäneet keskustelun ja vuorovaikutuksen syntymisen. Teoksen kieli ja käsitteistö on edelleen slaavilaisen raskassoutuista ja paikoin vaikeaselkoista. Aihepiiri lienee ollut kääntäjälle jossain määrin vierasta.

Martti Niemi

TASKUn Suomi

Taloudellinen suunnittelukeskus: Suomi 1990 — Kansantalouden kehitysmahdollisuudet. Helsinki 1977.

Taloudellisen suunnittelukeskuksen (TASKU) kohuttu selvitys on maineensa veroinen. Se heijastelee lähes kaikilta osiltaan 1960-luvun kultaisen kasvukauden yleisiä tavoitteita. Vaikka kysymyksessä on valtion virallisen laitoksen ennuste, sitä on syytä pitää vain eräänä vaihtoehtoisena esityksenä muiden joukossa.

Selvityksen yhteiskunnallinen linja on selvä: tavoitteena on materialistinen hyvinvointivaltio, jossa ihmiset tuottavat, kuluttavat ja käyttävät vapaa-aikaansa etupäässä huvituksiin. Elinkeinorakenteen muutos tulisi jatkamaan entisenlaisena, teollistuminen voimistuisi ja palvelut lisääntyisivät.

TASKUn mukaan energian kulutus kasvaisi lähes kaksinkertaiseksi aikavälillä 1975—1990. Vuonna 1990 öljyn osuus kulutuksesta olisi 45 % ja ydinvoiman 21 %. Ulkomaisten lähteiden osuus olisi 79 % ja kotimaisten vain 21 %. Energiapoliittinen tavoite on selvästi ylimitoitettu, epäomavertainen ja suosii ydinvoiman käyttöä.

Maatalouden tavoitteet tähtäävät selvästi kemiallis-tekniseen viljelymuotoon. Selvitys suosittelee seuraavia toimenpiteitä: "Tilakoon suurentamista, tilojen erikoistumista, tilojen yhteistoiminnan lisäämistä, tuotannon alueellista erikoistumista, tutkimus- ja neuvontatyön voimistamista ja suunnitelmallisuuden lisäämistä".

Selvityksen mukaan edelleen: "Tilakoon suurentamisella päästään työpanoksen säästöön sekä koneiden ja muun pääoman käyttöasteen lisäykseen". Tiedostavat ekologit ovat jo vuosikausien ajan osoittaneet ylläolevan ohjelman täysin kestäättömäksi, mutta TASKU tarjoilee sitä täysin vakavissaan. Ilmeisesti laitoksen tutkijoiden tietohavissa on isot ja epätasaiset reiät.

TASKUn kulttuuripoliittikkaa koskevat lausumat ovat ympäröityjä latteuksia. Selvityksen sisällysluettelosta puuttuu kokonaan nimike "kulttuuri". Siitä puhutaan nimikkeen "Virkistys- ja huvitelupalvelukset" kohdalla. TASKUn tavoitteena on viihdytysyhteiskunta, jossa ei kritiikkiä juuri harastella. Selvityksen mukaan "Voimakkaimmin kasvava ala yllä mainituista lienee tulevaisuudessakin televisiotoiminta".

Ympäristönsuojelun nimikettä ei myöskään löydy sisällysluettelosta. Otsikon "Tuotannon kehittämisen perusteet ja tavoitteet" alla lausutaan seitsemän ja puoli riviä huomiota "ympäristötavoitteesta". Mitään kokonaisvaltaista käsitystä ympäristönsuojelun todellisista ja kiireellisistä tavoitteista saa turhaan hakea selvityksen lehdistä.

TASKUn Suomi 1990 on teknokraattien, liikelämän ja teollisuusmiesten epärealistinen Suomi. Suurimmat aploodit selvitys ansaitsee ulkoisesta esitysasusta, joka on selkeää ja väljää.

Martti Niemi

Kirjavihjeitä

Sam Hedrin: Network. 188 s. Sphere Books 1977. — Paddy Chayefskyn elokuvasuorituksena tämä "Kasvot kuvaruudussa" on herättänyt Suomessa keskustelua television yliotteesta ihmisiin, miten kaupallisten tv-yhtiöiden kilpaillessa heidän sieluunsa ollaan valmiit minkälaisiin vetonaulaohjelmiin tahansa. (OJ)

E. F. Schumacher: Pieni on kaunista (suom. Mauri Hinneri). 278 s. Tammi 1976.
— Buddhalaisen taloustieteen vaihtoehtoja maailman hätätilaan. Pieni on todella kaunista ja tasapainoista. (MN)

Kasva lapsesi kanssa. Lapsen kehitys syntymästä kouluikänsä (suom. Leena Kantee ja Irmeli Saikonen). 126 s. Weilin + Göös 1977.
— Englantilaisesta alkuteoksesta suomennettu monipuolinen lapsiperheen käsikirja, josta löytää käytökelpoisia vinkkejä myös arkipäivän (pulma) tilanteisiin. (MIR)

Jaroslav Koch: Onnellinen lapsi. Vauvaikäisen kotikasvatus (suom. Kati Appelqvist). 296 s. Gummerus 1977.

— Päinvastaisista vakuutteluistaan huolimatta tämä suosittu tšekkiläinen teos on paljolti vauvan fyysisten toimintojen harjoitusopas, johon on kerätty erilaisia vauvalle opetettavia "temppejuja" enätyskaavioineen. Onko tämä kasvatuksen suunta? (MIR)

Thomas Gordon: Viisaat vanhemmat (suom. Pirkko Talvio-Jaatinen). 302 s. Tammi 1977.

— Vanhempien tulee oppia kolme perustaitoa: 1) aktiivinen kuuntelu — mitä lapsi todella tarkoittaa, 2) oman sanoman perillevienti siten, että lapsi todella tajuaa sen, 3) kiistakysymysten ratkaiseminen siten, että "kumpikin voittaa". Saattaa vaikuttaa liian yksinkertaiselta, mutta kirjan luettuaan alkaa uskoa, että tässä on eräs avain lasten ja vanhempien välisen suhteen parantamiseen. (MIR)

Anto Leikola: Oppi elämästä. Retkiä biologian ja biologisten parissa. 293 s. WSOY 1977.

— Taitavan esseistin näkökulmia biologian ja eräiden biologisten maailmankuvaan ja sen taustaan. Lähinnä biologian historiaan suuntautuneinkin essee koskettavat myös nykypäivän ihmistä ja tiedettä. (RR)

KTTS: Demokratia ja tasa-arvo. Arvioita painopistetuksista TANDEM ja DETA (toim. Hannu Rautkallio ja Martti Häikiö). 155 s. WSOY 1977.

— Korkeakoulu- ja tiedepoliittisen tutkimussäätiön kokoama pamfletti, jossa kymmenkunta tiedemies-tä ja eräät muut ruotivat Suomen Akatemian tiedepoliittikkaa ja siinä erityisesti äsken päättäneitä suurprojekteja. Arvio ei ole myönteinen, mutta muuta tuskin voi odottaakaan. (RR)

Kustaa Vilkuna — Eino Mäkinen: Isien työ (3., uudistettu painos). 359 s. Otava 1976.

— Vaikuttava kuvateos maaseudun elämästä, työstä ja työvälineistä ajalta, jolloin taistelu elämästä ja leivästä ei juuri sallinut aineen eikä energian tuhlausta. — Tarkoituksenmukaisuus tuottaa usein kauniita tuloksia silloin, kun välttämättömästä on tehtävä mahdollinen. (RR)

Hellmut Lütznert: Virkistävää paasto (suom. Paula Leistén). 106 s. Otava 1977.

— "Hyvinvointi-ihmisille" hyödyllinen opas, vaik-

Pentti Malaska

MAAILMANKAIKKEUDEN ONGELMAT

Maailman kaikkeuden
on oltava kaikkeus:
vielä sekin mikä on määrittelyn
ulkopuolella.

Tajunnan käsittämätön avoimuus,
itseensä sulkeutumatta,
luova kaaos.

Kaikkeudessa ei ole
energiaa joka loppuu,
ainetta joka ei riitä,
tilaa joka käy vähiin,
aikaa,
ajatusta.

Kaikkeus on kaikki nämä
kokonaisuksi, loputtomasti;
se on
aine, energia, tila, aika ja ajatus.

Maailman kaikkeudella
ei ole ääriä, ei ongelmia.

Ihminen on ongelma vain itselleen.
Eikä kaikkeus voi ratkaista
hänen ongelmiaan,
sille olemattomia.

ka se korostaakin paastoa lähinnä laihdutuskeino-na. Pääpaino käytännön ohjeilla kotipaaston toteuttamiseksi. Ensikertalaisen lienee kuitenkin viisainta turvautua koulutetun paastolääkärin tai luontaishoitolan apuun. (RR)

Jouko Löngqvist: Suicide in Helsinki. 182 s. Psy-chiatria Fennican monografiasarja n:o 8, 1977.

— Laaja-alainen ja moniulotteinen väitöskirjatyö. Tutkijalla systeemitieteellinen ja poikkeutieteellinen ote. Merkittävää Helsingin sosiaalitutkimusta. (MN)

Vapaa-aika ja aikuiskasvatus. Vapaan sivistystyön XXI vuosikirja. 202 s. WSOY 1977.

— Vapaan sivistystyön, aikuiskasvatuksen ja kansanvalistustyön ongelmat lisääntyvän vapaa-ajan aikakaudella. (MN)

Kimmo Kiljunen: Alikehityksen maailma. Johdatus kehitysmaiden ongelmiin. 330 s. Tammi 1976.

— Raportinomainen katsaus kolmannen maailman oloihin. Paino poliittisella ja taloudellisella ulottuvuudella. Runsaat numerot ja taulukot sekä hyvät lähteet. (MN)

SILMÄYKSIÄ

Juomaveden fluoridointi

Hammasmätä on ns. sivistysmaiden vitsauksia, jonka vähentämiseksi Suomenkin lääkintöhallitus v. 1975 suositteli valtakunnallista juomaveden fluoridointia. Toimenpiteeseen liittyy kuitenkin lukuisia ongelmia, mistä syystä viranomaisten suunnitelmat eivät ole edenneet kitkatta.

Ruotsin eduskunta kielsi fluoridoinnin monivuotisen julkisen väittelyn jälkeen v. 1971 — terveysriskien perusteella. Tuolloin prof. Arvid Carlsson Göteborgin yliopiston farmakologian laitokselta totesi mm.: ”Tukholman tapaisessa miljoonakaupungissa juomaveden fluoridointi aiheuttaisi vuosittain 500 ihmisen joutumisen sairaalaan hoitoon fluorivaurioiden takia ja 30 ihmisen kuoleman.”

Nyt Ruotsin sosiaalihallitus jälleen suunnittelee fluoridoinnin aloittamista, mutta mm. tunnettu ympäristötutkimuslaitos *Miljöcentrum* on asettunut jyrkkään vastarintaan. Monien muiden näkökohtien ohella sen johtaja, fil.lis. Björn Gillberg väittää tunnetuksi, että niin luonnossa esiintyvä kuin kemiallisesti valmistettu fluori ovat aiheuttaneet runsaasti fluorivaurioita, kun niitä on ilmennyt sellaisia määriä, mitä juomaveden suunnitellaan lisättäväksi (*Miljö o Framtid* 10/77). Fluorin käyttöön kehottavat viranomaiset eivät hevin tunnusta riskien olemassaoloa, vaan vetoavat vain niihin tutkimuksiin, joissa niistä vaietaan. MoF:n numeroissa 7—10/77 lainehtinut keskustelu olisi terveellistä luettavaa asiasta kiinnostuneille.

Fluoridointia asiallisempiakin hammasmäädän torjuntakeinoja löytyy. Sveitsin lääkärilehden mukaan Zürichin koululaisten hammasmätää on torjuttu tehokkaasti yksinkertaisella keinolla: jos koululainen tavattiin syömästä makeisia, lähti hänen vanhemmilleen terveysviraston kirje, että lapsi suljetaan pois maksuttomasta hampaiden hoidosta. Vanhemmat ovat ottaneet asian vakavasti ja toimenpiteen tuloksena jo 40 %:lla lapsista on riittömät hampaat (*TEE* 5/77).

*

Vuonna 1971 perustettu *Miljöcentrum* on erikoistunut energia-, elintarvike- ja ympäristökysymyksiin. Tutkimuksillaan se on aiheuttanut lukuisia hämmäntäviä tilanteita viranomaisille eri pohjoismaissa. Esim. v. 1972 Ruotsin viranomaiset pakotettiin varottamaan pikkulasten vanhempia mm. pinaatin käytöstä, v. 1973 Tanskassa poistettiin markkinoilta eräitä lastenruokavalmisteita ja v. 1974 Suomessa hävisi Kuopus-niminen pikkulasten munapinaattisose hiljaisesti kauppojen hyllyiltä. Kaikkien näiden osalta *Miljöcentrumin* tutkimukset olivat osoittaneet niiden sisältävän vaarallisen suuria nitraattipitoisuuksia. (Ks. Katsaus 2/74.) Myös mm. ydinvoimaloiden kohdalla *Miljöcentrum* on tutkimuksillaan ja oikeushaasteillaan pakottanut viranomaiset noudattamaan entistä tarkemmin lainsäädännön vaatimia turvallisuuskriteerejä. Vuodesta 1974 lähtien *Miljöcentrum* on yrittänyt käynnistää MoF:n sissarlehtä Suomessa, mutta riittävän menekin saavutuksessa ”*Ympäristömme ja tulevaisuus*” jouduttiin tänä vuonna lopettamaan. (rr)

Espoon ydinvoimala

Usealtakin kannalta saattaisi olla toivottavaa, että Helsingin seudun lämpövoima Oy pyrkii kaavailujensa mukaisesti sijoittamaan ydinvoimalan Espoon kaupungin alueelle (HeSa 26. 10. 77). Tällöin sitä ei tarvitsisi väkisin viedä Inkoon Kopparnäsiin, kuntaan joka on kunniaa kieltäytynyt.

Espoossa voimalan rakennuskustannukset olisivat monta sataa miljoonaa markkaa halvemmat kuin Kopparnäsissä, jolloin hinnaksi muodostuisi kaikei vaivaiset 2—4 miljardia markkaa, voimalan koosta riippuen. Mikäli energiamonumentin ja siihen erottamattomasti kuuluvien radioaktiivisten jätteiden jälkihoito, esim. vain 10.000 vuoden ajan, otettaisiin huomioon, laskuun pitäisi tosin lisätä erinäisiä miljardeja. Tätähän eivät energiaviranomaiset tai -rakentajat tee, koska se osoittaisi ydinvoiman olevan energiapulan hetkellinen hätäratkaisu, jonka aiheuttamia ongelmia ja valtaosa kustannuksista siirretään sadalle seuraavalle sukupolvelle.

Ensimmäiseksi kuitenkin olisi selvittävä, tarvitaanko lisää ydinvoimaa edes kalliina hätäratkaisuna. Nykytiedoilla tämä ei ole itsestään selvää. Mutta sitäkin varmempaa on, että Imatran Voima Oy tarvitsee uusia investointikohteita ja että ainakin yhden suuren ydinvoimalan rakentamisesta on periaatteessa sovittu Neuvostoliiton kanssa. Nämä ovat sen verran painavia näkökohtia, että voimme melkoisella varmuudella odottaa pikapuoliin asiantuntijoiden selvityksiä, joiden mukaan lisää ydinvoimaa aivan välttämättä tarvitaan.

Joka tapauksessa jo ydinvoimalan suunnittelu Espooseen varmistanee sen, että Suomi piakkoin pääsee ydinvoimakeskustelussa kansainväliselle tasolle, mitä tulee keskustelun kiivauteen, laajuuteen ja muotoihin. Mahdollisesti jopa eduskuntakin joutuu pohtimaan energiapolitiikan suuntaviivoja. (rr)

Tietoa tieteen raja-alueista

Äskettäin perustettu *Kriittinen tutkimusryhmä* selvittelee eräitä tieteen raja-alueiden ongelmia osin samoin tavoittein kuin Kriittisen Korkeakoulun ”Tiedon rajat” -sarjassa on tehty vuodesta 1975 alkaen. (Ryhmä ei kuitenkaan kuulu KKK:n piiriin.) Se muodostuu lähinnä muutamista nuorista tutkijoista ja pyrkii tarjoamaan asiantietoa tieteen rajoilta vastakohtana aikamme lukuisille sensaatioartikkeleille ja -kirjoille. Tarkoituksena on arvioida, mikä virallisen tieteen hyljeksimä tieto saattaisi kestää myös ns. tieteellisen eli luonnontieteen kriteereiden mukaisen tarkastelun, jos siihen suhtaudutaan vakavasti. Toisaalta ryhmä pyrkii paljastamaan selviä huijauksia, liioittelevien spekulaatioiden ja huolimattomien kokeiden aiheuttamia väittämiä, joiden perusteella on monasti todisteltu virallisen tieteen torjuma ilmiöitä ja teorioita.

Yksin tunnettuun luonnontieteelliseen tietoon nojaaminen tietenkin rajoittaa näkökulmaa monien nykytieteelle pulmallisten ilmiöiden arvioinnissa. Mutta muutoin avoin suhtautuminen näyttää tarjoavan terveellisiä huomautuksia moniin sellaisiin seikkoihin, joita käsitteleviä kirjoituksia Suomessakin jokseenkin kriittikittömästi painetaan.

Ryhmä julkaisee tutkimustuloksiaan *Alfa*-lehdessä, joka hieman suttuisesta ulkoasustaan huolimatta sisältää asiallisia artikkeleita ongelmista, joista virallinen tiede mieluiten vaikeenee tai keskustelelee vähin äänin. Alfa-lehteä on tähän mennessä julkaistu kolme numeroa. Teemoista mainittakoon esim.:

1/76: radioaktiivisten aineiden puoliintumisaika; Velikovskin teorian aurinkokunnan synnystä ja kehityksestä; telepatia ja selvänäköisyys; kvasitieteellisuuden hyökyaalto, (ks. Katsaus 4/77).

1/77: Piccardi-efekti eli kuun ja planeettojen vaikutus mm. kemiallisiin ja orgaanisiin ilmiöihin; parapsykologisen tutkimuksen ongelmia; ns. parannomaalit fyysikaaliset ilmiöt.

1A/77: Velikovskin teoriaa ja tiedettä käsittelevä erikoisnumero.

Alfa-lehden kolme seuraavaa numeroa (= yhden volyymin) voi tilata maksamalla 15 mk ps-tilille 5948 19-6. Ryhmän osoite: Kauppalantie 25 B 17, 00320 Helsinki 32. (rr)

KESKUSTELUA

Kaksitahtimoottorin kehitysnäkymät

Kriittinen Korkeakoulu on viime vuosina ennakkoluulottomasti tarjonnut esiintymisfoorumin monille luovaa elämää eläville yksilöille ja ajatussuuntien edustajille, joille virallista tiedettä edustava asiantuntijakunta on nostonut kättä eteen.

Insinööri Tapio Köykkä on yksi näistä luovista ihmisistä, jonka työn tulokset ovat tähän mennessä näkyneet, tai paremminkin kuuluneet elektronikan alalla. Kaikki Hi-Fi-harrastajat tuntevat Köykan kehittämän ortoperspekta-järjestelmän, johon hänellä on patentti. Äänentoistoelektronikan asiantuntijat tietävät tim-särön historian. Tim-särön olemassaolo on vasta viime vuosina pystytty tietokoneiden avulla matemaattisesti laskemaan ja todistamaan. Mies, joka sen ensimmäisenä havaitsi, jo parikymmentä vuotta sitten, oli Tapio Köykkä.

Tapio Köykkä esiintyi Kriittisen Korkeakoulun esitelmäillalla 17.10.1977. Tällä kertaa hän ei puhunut varsinaisesti elektronikasta, vaikka kyläkin paljon resonansseista. — Hänen aiheensa liittyi kaksitahtimoottorin teknologiaan.

Kaksitahtimoottori on eräänlainen mekaaninen ihmelaite, ristiriitaisuuksien ja kummallisuuden summa. Se on maailmassa lukumääräisesti eniten valmistettu ja käytetty polttomoottorityyppi: moottoripyörissä, vesikulkuneuvoissa, talouksien voimanlähteenä ynnä monissa muissa tarkoituksissa. Siinä on sylinteriyksikköä kohti vain muutama liikkuva osa; nelitahtimoottorissa on pyöriviä tai edestakaisesti liikettä suorittavia osia lukuisasti enemmän. Mekaanisen ideansa puolesta kaksitahtimoottorin olisi pitänyt jo aikojen jälkeen syrjäyttää nelitahtimoottori; mutta kuitenkin autojen voimanlähteenä nelitahtimoottorin osuus on ylivoimaisesti hallitseva. Mistä tämä johtuu? Kaksitahtimoottorin rakenne-idean nerokkuuden takia tilanteen pitäisi olla päin-

vastoin. — Asia selittyy erällä tosiasioilla: mm. hyötysuhde on kaksitahtimoottorissa tällä hetkellä huonompi kuin nelitahtimoottorissa; käyntiäänin tyhjäkäynnillä on epäesteettinen, räpättävä — ja erällä epätosiasioilla: kaksitahtimoottorin kaupallista menestystä vaikeuttavat asenteet ja luulot.

Kaksitahtimoottorin teknisen toteutuksen suhteen on jotakin vinossa, on ollut vuosikymmenien ajan. Kaksitahtimoottorin ominaisuuksiin sen nykyisellä kehitystasolla kuuluu sellaisia järjettömyyksiä, kuin että se tietyillä kierroksilla sylkee kaasutajasta ulos pakokaasuja ja pakoputkesta ulos palamatonta kaasuseosta! On suorastaan ihme, että kaksitahtimoottori tähänastisena teknisenä toteutuksena laisinkaan pyörii. Elämä on täynnä paradokseja.

Kaksitahtimoottorin hyvä menestys nykyisine puutteineenkin kuitenkin osoittaa, miten erinomainen moottorityyppi se voisi olla — teknisesti oikein toteutettuna.

Köykan käsityksen mukaan syy kaksitahtimoottorin edellä kuvattuun kaasuseosten harharetkiin ja niistä aiheutuvaan huonoon hyötysuhteeseen on moottorin resonanssi-ilmiöissä. Kaksitahtimoottorin käydessä siinä tapahtuu tiettyjen lainalaisuuksien mukaisia värähtelyjä, jotka saattavat kaasuseokset edestakaiseen värähtelyliikkeeseen haitallisine vaikutuksineen.

Köykkä on kehittänyt menetelmän, jolla kaksitahtimoottorin haitalliset resonanssi-ilmiöt voidaan kääntää päinvastaisiksi eli niitä voidaan käyttää hyödyksi. Idean toteutus on Köykan selostuksen mukaan varsin yksinkertainen: Nykyiseen kaksitahtimoottori-tyyppiin liitetään muutama lisälaitte ja, mikä tärkeintä, polttoainekaasun sisäänvirtaus ajoitetaan koneen resonanssin mukaisesti. Tällöin päästään kaasuseosten haitallisista sekaantumista ja vastavirtauksista. Köykan mukaan resonanssien taajuudet moottorissa on mahdollista matemaattisesti laskea samoin kuin koneen toiminnan kannalta edullisimmat kaasukanavien ja -porttien pituudet ja tilavuudet suhteessa moottorin resonanssiin. — Tätä seikkaa ei ole kaksitahtimoottoriteknologian edustajien piirissä tähän mennessä tiedostettu eikä ymmärretty.

Näillä parannuksilla kaksitahtimoottorin tehoa voidaan lisätä matalammilla ja käytön kannalta tärkeimmillä kierrosluvuilla Köykan laskelmien mukaan noin 50 prosentilla. Tällainen parannus olisi käänteentekevä kaksitahtimoottorin historiassa.

Köykan kaksitahtimoottorin kehityssuunnitelmat ovat vasta piirroksina ja laskelmina; niin olivat pitkään hänen teoriasensa myös ortoperspektasta ja tim-säröstä.

Köykan esitykset kaksitahtimoottoriteknologian kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi Suomessa eivät ole toistaiseksi johtaneet tulokseen. Ne teknisen alan edustajat korkeakouluista ja teollisuudesta, joiden kanssa Köykkä on tähän mennessä neuvotellut tai joilta on pyydetty lausuntoa, ovat suhtautuneet välinpitämättömästi.

Eikö Köykkä taaskaan saa ajetuksi asiaansa perille Suomessa. Idea ja sen peruseriaatteet on julistettu; onko taas yksi tärkeä suomalainen keksintö luisumassa ulkomaille.

Juhani Rossi
Lakit.lis., Helsinki

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Osoite: STEINER-KOULU LEHTIKUUSENTIE 6 00270 HELSINKI 27

Puhelin: 41 01 41 (ma—ti klo 17—18), ps-tili 1683 71-4

21. 11. maanantai klo 19, Steiner-koulu
SUURTEN VALLAN TAUSTA
Toimittaja Sakari Määttänen: Carter
Toimittaja Jyrki Koulumies: Brezhnev
(*Vallan muodot*)
23. 11. keskiviikko klo 19, Vanha yo-talo
JOHTAJUUDEN ONGELMA
KEKKOSEN JÄLKEISESSÄ SUOMESSA
Os.pääll. A.-V. Perheentupa, tri Seppo Toiviainen, kirjailija Jouko Tyyri,
prof. L. A. Puntila
(*Kansakunnan perintö ja tulevaisuus*)
24. 11. torstai klo 19, Uusi yo-talo
YHTEISKUNNAN KEHITTÄMISEN VAIHTOEHTOJA
— Kolmijäsennyksen idea
Prof. Reijo Wilenius ja prof. Pentti Malaska
(*Kansakunnan perintö ja tulevaisuus*)
28. 11. maanantai klo 19, Steiner-koulu
Apul.prof. Lauri Rauhalta: Ihmisen moniulotteisuus tutkimuksen ongelmana
(*Filosofinen ihmistutkimus*)
29. 11. tiistai klo 19, Töölön kirjasto
Paavo Haavikko: "Kansakunnan linja"
Syksyn kirjan esittelee kirjailija Arvo Salo
30. 11. keskiviikko klo 19, Amos Andersonin taidemuseo
SUOMALAINEN ASUMINEN
Arkkit.yo. Matti Kuusela: Luonnonelementit kansanomaisessa ja nyky-
aikaisessa asumisessa
Arkkit. Heikki Hyytiäinen: Asumisen perinne
Kommentti: arkkit. Vilhelm Helander
5. 12. maanantai klo 19, Steiner-koulu
TIETOKONEIDEN VALLANKUMOUS
Prof. Martti Tienari: Ohjelmointikielen synty ja kehitys
Dipl.ins. Pertti Jotuni: Laitteiden ja ongelmien kehityksestä
7. 12. keskiviikko klo 19, Steiner-koulu
Ilpo Mansnerus: Musiikin kuuntelemisesta (esimerkinäyttein)
12. 12. maanantai klo 19, Steiner-koulu
SYNTYMÄ
Aimo Palomäki: Syntymän käsittämisestä — itämaisen elämänpyörän
symboliikka
Kommentti: dipl.ins. Martti Tuomola

Katsaus 5 • 77

Sisältö:

AARNE SIIRALA	3	Itsenäisyys ja identiteetin rakennuspuut
PENTTI MALASKA	6	Mahdollisuuksia
MATTI KURJENSAARI	7	Vapausota-myytti silminnäkijän kokemana
HEIKKI YLIKANGAS	9	Väkivaltamyytit ja kansanluonne
TEEMU HILTUNEN	11	Julkisen talouden budjettivastuu
EERO TUOMAINEN	13	Kasvu, lama ja budjettivastuu
MATTI SARMELA	16	Tieteen kulissit ja tiedon kriisi
KEIJO KYLÄVAARA	19	Miten saastumisesta tuli uusi tieto
KRISTIINA SARANEVA	22	Synnytys
REIJO WILENIUS	24	Tieto ja vapaus kasvatuksessa
JUHANI KARVONEN	24	Kasvatuksen tavoitteista
TUOMAS HAAPANEN	25	Musiikin olemuksesta
MARTTI NIEMI	27	Sosialismin ekologista kritiikkiä/TASKUn Suomi
	27	Kirjavihjeitä
PENTTI MALASKA	28	Maailmankaikkeuden ongelmat
	29	Silmäyksiä: Juomaveden fluoridointi — Espoon ydinvoimala — Tietoa tieteen raja-alueista
JUHANI ROSSI	30	Kaksitahtimoottorin kehitysnäkymät
	31	Kriittisen Korkeakoulun loppusyksyn ohjelma